

Vem är liberal?

- en studie av den amerikanska väljarkåren

Avhandling Pro Gradu

Henri Savasti, 38021

Handledare: Kimmo Grönlund

Åbo Akademi, våren 2020

Fakulteten för samhällsvetenskaper och ekonomi

Ämne: Statskunskap	
Författare: Henri Savasti	
Avhandlingens titel: Vem är liberal? – En studie av den amerikanska väljarkåren	
Handledare: Kimmo Grönlund	
ABSTRAKT Denna avhandling undersökte vilka medborgargrupper i den amerikanska väljarkåren som är liberala. För att lyckas med detta skapades ett mått på liberalism med stöd av en historisk översikt över liberalismens utveckling, såväl som samtida akademisk litteratur som behandlar politiska och ekonomiska värderingar. Allt skarpare skiljelinjer i det politiska landskapet har lett till en situation där väljarkåren i USA bevisligen polariserats under de senaste årtiondena. Detta har haft konsekvenser för medborgarnas politiska attityder och preferenser, vilket i sin tur påverkat landets politiska klimat. Förekomsten av liberalism bland amerikanska medborgargrupper studerades utifrån en operationell definition av liberalism. Modellen för liberalism beaktar både sociala och ekonomiska frågeställningar angående människors värdeorienteringar i samhället. Syftet var att utreda vilka medborgargrupper som kan klassificeras som liberala. Det finns en rik forskningslitteratur inom ämnesområdet för opinionsundersökning och politiskt deltagande i USA. Studien erbjuder ett ytterligare tillägg till den här litteraturen om värderingar och polarisering i USA genom att redogöra för en tvådimensionell modell för att mäta liberalism. Förhoppningsvis kan resultaten bidra till en kunskapsökning inom området för amerikanska medborgargrupperns politiska orientering, och tillika öka förståelsen för hurdan underliggande inverkan ideologiska dispositioner och koncept har på politiskt beteende och beslutstagande på medborgarnivå. Studiens empiriska del utfördes genom användning av kvantitativa analysmetoder. I praktiken utfördes analyserna på sekundärdata tack vare tillgång till World Values Survey (WVS) världsomfattande enkätmaterial från år 2012.	
Nyckelord: liberalism, värderingar, medborgarsamhälle, väljarkår, USA, politik, ekonomisk liberalism, värdeliberalism	
Datum: 4.6.2020	Sidantal: 87

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	
1. Inledning	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Syfte och frågeställning	3
1.3 Disposition	3
2. Teori	5
2.1 Idéhistorisk bakgrund.....	5
2.2 Liberalismens Utveckling	6
2.2.1 Den politiska liberalismens utveckling.....	6
2.2.2 Socialliberalism.....	8
2.2.3 Den ekonomiska liberalismens utveckling.....	10
2.2.4 Nyliberalism.....	10
2.3 Värderingar	11
2.4 Medborgarpolitik	13
2.5 Moderniseringsteori	14
2.5.1 Inglehart: En teori om värderingarnas förändring.....	15
2.5.2 Mänsklig utveckling.....	16
2.5.3 Frigörelse och emancipation	20
2.6 Flanagan & Lee: En auktoritär-libertarian förändring i värderingar.....	22
2.7 Två typer av liberalism	22
2.7.1 Värdeliberalism.....	23
2.7.2 Ekonomisk liberalism	24
2.8 Det amerikanska civilsamhället	24
2.9 Sammanfattning och diskussion av teori	28
3. Empiri	30
3.1 Metod och datamaterial.....	30
3.2 Operationalisering och forskningsfrågor	32
3.3 Datamaterial	34
3.4 Metoddiskussion	34
3.4.1. Undersökningens beroende variabler.....	36
3.4.2. Undersökningens oberoende variabler.....	37
4. Analys	42
4.1 Medelvärdesanalys.....	42
4.2 Korrelationsanalys	47

4.3 Regressionsanalys	49
4.4 Logistisk regressionsanalys	56
5. Resultat	60
5.1 Vem är liberal?.....	62
5.2 Studiens begräsningar	73
5.3 Diskussion.....	78
Litteratur	80
Bilagor	86

1. Inledning

1.1 Bakgrund

De senaste årtiondena har det skett en mängd samhällsliga förändringar i demokratiska länder. Dessa förändringar har implikationer utöver partipolitik. Inte minst är förändringarna kopplade till ekonomisk tillväxt och ökad välfärd vars utveckling har medfört ytterligare följder: förändringar i människors värderingar, medborgarpolitik och demokrati. Flera teorier och undersökningar har försökt förstå denna förhållandevis snabba utveckling. Att studera värderingar och demokratiska medborgare är inte okomplicerat. Studier inom ämnesområdet skapar meningsskiljaktigheter mellan forskare när ett och samma resultat tolkas på olika sätt (Dalton, 2014). Det finns en synnerligen stor mängd forskningslitteratur om människors värderingar och attityder samt dessas ursprung och förhållande till politiska preferenser (Schwartz, 2016; Inglehart, 1977, 2018; Welzel & Inglehart, 2005; I, 2013; Lipset, 1959a; Caprara & Vecchione, 2013; Caprara & Vecchione, 2000). Under gångna decennier har undersökningar som studerat förhållandet mellan värderingar och politiska frågeställningar i avancerade industriella samhällen allt mera börjat göra en indelning mellan den 'traditionella' socioekonomiska dimensionen och den 'nya' sociokulturella dimensionen. Den sociokulturella dimensionen har uppstått i samband med nya värderingar som i allt högre grad prioriterar s.k. självuttryckande och emancipatoriska värderingar. Detta har förändrat det politiska landskapet (Dalton, 2014: 87, Kriesi, et al. 2006; Westinen, Kestilä-Kekkonen, Tiihonen, 2015; Inglehart, 2018; Welzel; 2013).

Denna utveckling har också ägt rum i USA. Det finns flera studier som undersöker värderingar, väljaropinion och polarisering i USA. I det amerikanska civilsamhället brukar väljarkåren framför allt delas mellan två politiska ideologier: de liberala och de konservativa. Därutöver finns det en betydlig andel moderata. Det finns en relativt utbredd konsensus gällande liberala och konservativa värderingars innebörd (Campbell, 2018; Jacoby, 2014; Dalton, 2014). Det finns även studier som undersöker vilka medborgargrupper som kan karakteriseras som liberala utgående från andra mått än endast respondenters subjektiva självplacering. Trots att andra studier även använt sig av s.k. operationella definitioner är motivering till denna undersökning är att det finns både en tids- och innehållsmässig varians i dessa studier: både värderingar och ideologier förändras över tid och de operationella definitionerna kan variera mellan olika studier.

Från och med 1970-talet har en ökad ideologisk polarisering noterats i det amerikanska civilsamhället (Campbell, 2018; Schier & Eberly, 2012; Jacoby, 2014; Dalton, 2014; Abramowitz & Saunders, 2008). Detta har gett upphov till flera studier om polarisering i USA. Genom att studera liberalism och värderingar i USA ämnar denna undersökning å ena sidan bidra med förståelse och ökad kunskap om skillnader i medborgarliga värderingar ('vem är liberal?'), och å andra sidan bidra med insikter om det polariserade amerikanska medborgarsamhällets ideologiska tillstånd. Väljarkåren i USA ter sig som ett intressant forskningsobjekt på grund av den relativt stora polariseringen, och har därför utvalts som det land som inkluderas i denna studie.

Enkäter och opinionsmätningar som inkluderar självrapporterad ideologisk positionering sträcker sig tillbaka till 1930-talets USA. Sedermera utvecklades enkät och opinionsforskningen under 1960-, och 70-talets opinionsundersökningar. Enkätdata från ideologisk självrapportering kan ge värdefull information gällande människors politiska benägenheter, partiidentifikation och grad av samhällspolarisering (Campbell, 2018: 62-63, 72) samt bidra till den allmänna politiska diskursen (Dalton, 2014: 212). Frågor angående allmänhetens politiska kunskapsnivå och självrapportering om ideologisk benägenhet är inte entydiga sakfrågor inom statsvetenskap (Dalton, 2014: 15, Campbell, 2018: 71-72, 85-87) och denna studie ämnar inte delta i den teoretiska diskussionen om hur tillförlitliga självplaceringsmått är, eller huruvida de är bättre än operationella mått. Det bör dock nämnas att undersökningar som drar raka paralleller mellan ideologiska dikotomier och politiska frågeställningar på vissa fronter har kritiserats som problematiska (Conover Johnston & Feldman, 1981: 619-622). Studiens huvudsakliga syfte är att undersöka vilka medborgargrupper i USA kan klassificeras som liberala. Vidare är syftet att kartlägga hur två olika dimensioner på liberalism sammanfaller, och att skapa ett operationellt mått för liberalism utgående från sammanställda politiska och ekonomiska frågeställningar. Dessa frågeställningar fungerar som indikatorer för liberalism. Genom att använda en operationell definition undviker man problemet med ideologisk diskrepans bland respondenter (Campbell, 2018: 81, 83-84), d.v.s. att respondenter har olika uppfattningar om vad begreppet 'liberal' innebär. Därtill erbjuder denna studie ett annat typ av mått på liberalism vilket består av en sammanslagning av både social- och ekonomisk liberalism.

Att studien mäter graden av liberalism bland olika medborgargrupper betyder inte att människor enbart gör politiska val utgående från ett ideologiskt ramverk (Dalton, 2014:

27, Campbell, 2018: 80, 87). Däremot garanterar ett mått för 'total liberalism' att allas åsikter utvärderas jämlikt i relation till det som mäts. De flesta mått har brister, och inte heller är en operationell definition av liberalism är perfekt (Campbell, 2018: 87-88).

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna avhandling är att undersöka vilka medborgargrupper i det amerikanska civilsamhället kan klassificeras som liberala. Med medborgargrupper avses olika köns-, ålders-, utbildnings-, inkomst-, etniska- och religiösa grupper. I studien utreds vilka av dessa grupper som är liberala utifrån den begreppsliga operationalisering av liberal som görs i avhandlingen. Med liberalism menas ett tvådimensionellt koncept som består av en uppsättning sociala- och ekonomiska värderingar: värdoliberalism och ekonomisk liberalism. En individ kan definieras som liberal då ekonomisk liberalism och värdoliberalism sammanfaller. Studiens forskningsfråga lyder som följande:

Vilka amerikanska medborgargrupper kan klassificeras som liberala?

Definitionen på liberal är i denna avhandling en individ eller medborgargrupp som är både ekonomiskt liberal och värdoliberal. Med ekonomisk liberalism syftas på synen om att marknaden ska vara så självbärande som möjligt: marknadskonkurrens ses som något positivt och fungerar som effektivast då den är privat. Individens egen insats är avgörande för framgång i livet. Värdoliberalism syftar på synen om social jämlikhet och tolerans, d.v.s. hur man förhåller sig till människor av andra etniciteter, immigranter, homosexuella, religioner mm. Värdoliberalism och ekonomisk liberalism behöver nödvändigtvis inte utesluta varandra; tvärtom är syftet är att utreda när dessa dimensioner sammanfaller.

1.3 Disposition

Denna avhandling består av två större moment: en teoretisk och en empirisk del. Därtill kan avhandlingens disposition indelas i fyra mindre delmoment: teorikapitlet, metodkapitlet, analyskapitlet och resultatkapitlet.

Liberalism är en ideologi som i mångt och mycket genomsyrar hela samhället (MacKenzie 2003: 2, Eccleshall, 2003: 40). Studerandet av idéer och ideologier är rätt komplicerat. En överblick över liberalismens utveckling hjälper till med att definiera och

urarta en operationell definition för liberalism. Den hjälper också med att förstå dagens sociala och politiska landskap. Ekonomisk liberalism är *inte* samma sak som politisk liberalism. Båda är dock en uppsättning av värderingar som gör normativa antaganden om hur ett samhälle ska fungera (Roberts & Sutch 2016: 14, Larsson 2014: 12, Dalton, 2014: 87). Därför är det också motiverat att inleda avhandlingen med en idéhistorisk bakgrund.

Vi utgår från våra egna och samhällets värderingar för att motivera våra val och åsikter (Zaller, 1992). Därför skrivs det ingående om teorier som har med värderingar att göra. Värderingar och ideologier hänger ihop. Teorikapitlet presenterar även en rad teorier som handlar om värderingar och förändringar i värderingar. Det finns en rik akademisk litteratur gällande denna tematik och därför kan inte alla teorier som kopplar värderingar med samhällslig förändring inkluderas. Den mest framträdande delen gör en överblick av den klassiska moderniseringsteorin, samt reviderade versioner av den. Utöver värderingar behandlas hur samtida liberalism tar sig uttryck i akademisk litteratur och forskning angående politiskt beteende. Slutligen diskuteras det amerikanska civilsamhället eftersom den empiriska delen studerar medborgargrupper i USA.

Avhandlingens empiriska del består av ett metodkapitel, analyskapitel och resultatkapitel. I metodkapitlet diskuteras de metoder som utnyttjas i genomförandet av studiens analyser. Kapitlet redogör även för avhandlingens variabler och metodologiska tillvägagångssätt samt motiverar för valda analysmetoder. Här ingår en allmän diskussion om samhällsvetenskaplig metodologi som är relevant för denna studie. Vidare presenteras datamaterialet som har sitt ursprung i *World Values Survey*. Därefter beskrivs avhandlingens centrala forskningsfrågor och operationaliseringar. Metoddiskussionen beskriver studiens metodologiska tillvägagångssätt och motiverar för de metoder som valts.

I analyskapitlet genomförs studiens analyser. Här ingår en kort rapportering av analysresultat. En mera ingående rapportering och diskussion presenteras i resultatkapitlet där resultaten presenteras och diskuteras uttömmande och forskningsfrågorna besvaras. Även studiens begränsningar diskuteras. I den avslutande pläderas om studiens förhållande till tidigare forskning inom ämnesområdet, d.v.s. vad resultaten innebär ur ett bredare perspektiv, förslag på vidare forskning och centrala slutsatser.

2. Teori

2.1 Idéhistorisk bakgrund

Begreppet ideologi utvecklades i slutet av 1700-talet. Då utvecklades en metod för en rationell studie av idéer. Syftet var att skapa en metod som kunde fastställa hur olika idéer kunde identifieras på ett vetenskapligt sätt. Detta för att främja användningen av förnuft i statsverksamhet och för att förbättra samhället. Även om ideologi som begrepp har sin grogrund i den franska revolutionen (MacKenzie 2003: 3, Larsson 2014: 12) fortsatte den sin utveckling och kom att få en ny avgränsning i och med Karl Marx och Friedrich Engels. Deras verk - *Das Kapital* - författades som kritik gentemot den kapitalism den industriella revolutionen medförde. Däremot fick ideologi en betydelse som idékonstellation i den Anglo-Amerikanska samhällsvetenskapen. Olika ideologier ser på olika sätt på centrala koncept vilket innebär att det kanske inte ens går att finna en universellt godtagbar definition av en värdering eller en ideologi (Connolly, 1983 i MacKenzie, 2003: 7). Den liberala ideologin ses som en uppsättning idéer om frihet, jämlikhet, rättvisa etcetera. Den konservativa ideologin ses som en annan uppsättning av samma eller liknande värderingar som även är viktiga för liberalismen. Oberoende vad det är som man inom samhällsvetenskaper vill forska i kommer ideologierna att påverka eller förvränga forskningen eftersom de påverkar vår världsåskådning (MacKenzie, 2003: 3, 11).

De tre mest framträdande ideologierna är: liberalism, socialism och konservatism (Alexander 2015: 980-981, Dworkin 1977 i Beckman, 2009: 44). Av dessa är liberalism den viktigaste (Heywood 1998 i Alexander 2005: 981). Alla ideologier besitter en uppsättning kärnvärderingar. Därtill finns flera andra värderingar som dessa ideologier i mångt och mycket delar, men värderar och prioriterar på olika sätt (Freedon, 1996: 77-78). Liberalism som ideologi är både lätt och svår att undersöka. Liberala värderingar har genomsyrat västerländska samhällen i över ett århundrade. Ändå finns det överlappningar och otydliga gränser mellan liberalismen och andra ideologier (Freedon 1996: 59, 67, Alexander 2015: 980-981). Teoretiskt och konceptuellt har liberalismen behandlats, beskrivits och utvecklats på olika sätt av olika författare. Någon konsensus om begreppets innebörd har det aldrig funnits. Liberalism är en ideologi som å ena sidan handlar om frihet, tolerans, individualism, och förnuft. Å andra sidan handlar liberalism om frihet

från statsmakt, auktoritet och tradition (Alexander, 2015: 983-984, Hobhouse 1900: 16-29, Lundström, 2009: 15-17, Näsström, 2009: 82-84, Capaldi, 1990: 283).

Flera till demokratin tillhörande värderingar (till exempel yttrandefrihet) kan härledas från liberalismens syn på negativ frihet, d.v.s. frihet från statlig inblandning (Näsström, 2009: 82). Tanken om frihet från statlig inblandning bör förstås mot den bakgrund att statsmakten under samtiden ofta var auktoritativ. Frihet är en central princip för liberalismen, men den är också en viktig värdering för socialism och konservatism. För de konservativa har det framför allt en innebörd av (fri) strävan efter ekonomiskt egenintresse, något som socialismen däremot ser en exploatering av massorna. För socialister är statlig inblandning den metod av resursallokering som möjliggör alla individers frihet i samhället (Eccleshall, 2003: 22-23, Geoghegan, 2003: 74-75). Den tidiga liberalismen gjorde en poäng av att individens frihet var beroende av andra icke-inskränkbara rättigheter som till exempel äganderätt och yttrandefrihet. Eftersom delar flera viktiga värderingar socialismen och konservatismen, är den svår att definiera även än idag (Eccleshall, 2003: 22-23).

Enbart en betoning på individuell frihet är otillräcklig för att karakterisera liberalismen. Liberalismen har anklagats för att vara en borgerlig ideologi som utgår ifrån ekonomiskt egenintresse som inte beaktar övriga samhällsliga behov (Eccleshall, 2003: 25-28). Detta är ett mellanrum som fyllts av den socialliberala diskursen. Istället för att endast betona individens frihet har den socialliberala diskursen också framhävt betydelsen av jämlikhet (Larsson 2014: 31-34, Reinikainen, 2009: 54-60, 71-73, Eccleshall, 2003: 39, 42-43).

2.2 Liberalismens Utveckling

2.2.1 Den politiska liberalismens utveckling

Begreppet liberalism och dess innehåll har utvecklats av många tänkare. En av de mest berömda föregångarna för den liberala traditionen är Francis Bacon. Han argumenterade för rationalistiskt tänkande och vetenskapliga tillvägagångssätt. Myter, vidskeplighet och fördomar uppehölls av dem i en högre samhällslig position. Dessa koncept förorsakade skada till både filosofi och vetenskap genom sitt dogmatiska tänkande. I och med modernisering och sekularisering har religiositet och spiritualitet sedermera avtagit. En kulmination av rationellt tänkande nåddes under den franska revolutionen år 1789.

Revolutionens kända slagord ”frihet, jämlikhet och broderskap” grundade sig i viljan att skapa ett system som grundade sig i liberalismens dessa värderingar (MacKenzie 2013: 3). Enligt Hobhouse (1900) tog liberalismen fart som ideologi och politisk rörelse efter de amerikanska och franska revolutionerna. Alexander (2015) antyder tillika att ideologierna åtog en abstrakt form under upplysningen. Enbart som en följd av revolution konkretiserades ideologierna (Alexander, 2015: 982).

Den tidiga 1700-tals liberalismen betonade så kallade naturrättsliga principer. Tanken var att varje individ föds med vissa okränkbara rättigheter. Alla individer har rätt till att fritt välja sin inställning gentemot ekonomi, privatliv och religion mm. Dessa idéer användes mot statsmakten som argument för ökad individuell frihet i ekonomiska, politiska och religiösa ärenden. Staten skulle hålla sig borta, men samtidigt ge skydd åt rättigheterna genom konstitutionen eller grundlagen; bland annat argumenterade John Locke att statens legitimitet är bunden av deras samtycke som statens kontroll sträcker sig utöver (Eccleshall 2003: 33). Den tidiga liberalismen kan sägas ha kulminerat i den franska revolutionen år 1789. Denna revolution utmynnade ändå inte i en någon ny samhällsordning med liberala principer. Snarare ledde den till en militärdiktatur. Den misslyckade revolutionen ledde till att liberala partier begränsade sin strävan efter ett konstitutionellt styrelseskick för att säkerställa vissa rättigheter. Frukten för okunniga massor hade implikationer för hur man till exempel såg på den allmänna rösträtten. Den s.k. ’klassiska liberalismen’ betonade statens frånvaro från människors privatliv samt ekonomiska och politiska institutioner. Detta synsätt började förändras i mitten av 1800-talet, vilket också hade implikationer för den allmänna rösträtten. Även om man ännu fruktade de okunniga massorna hade Jeremy Bentham’s utilitarism och nyttomoral påverkat den liberala tankegången. Han utgick ifrån att ett bra samhälle strävade efter ”största möjliga lycka, åt största möjliga antal individer”. Utifrån denna filosofiska åskådning var det lättare att argumentera för ett politiskt system som kunde förverkliga detta, vilket i praktiken också betydde allmän rösträtt. Utilitarismen kunde således förverkligas bland annat genom majoritetsbeslut i politiska ärenden (Larsson, 2014: 29-32, Capaldi, 1990: 284-286).

De politiska partiernas ursprung är sammanlänkade med de historiska utvecklingar som ägde rum framför allt på 1700-talet och 1800-talet. Politiska partiernas ursprung är kopplade till en institutionalisering av nationella konflikter och skiljelinjer (Lipset & Rokkan, 1967: 1-10, Lipset, 1970: 23-24). Lipset och Rokkan (1967) har framfört ett

skiljelinjeparadigm som förklarar uppkomsten och betydelsen av skiljelinjer samt deras förhållande till partier och politiska rörelser. Mycket av Europas historia sedan början av 1800-talet kan enligt författarna förstås mot bakgrund av detta paradigm eftersom moderna konflikter och skiljelinjer har sina ursprung i den s.k. nationella revolutionen och den industriella revolutionen. De skiljelinjer som presenteras av Lipset och Rokkan är kopplade till dessa revolutioner. Själva paradigmet består av två övergripande skiljelinjer: (I) en territoriell skiljelinje och (II) en funktionell skiljelinje. Under dessa övergripande konstellationer finns det fyra kritiska skiljelinjer som behandlar konflikt inom (1) stat och kyrka, (2) dominant kultur mot övriga kulturer inom ett land, (3) arbetare och arbetsgivare samt (4) primär och sekundär ekonomi. Partiernas och partisystemens ursprung kan härledas till dessa olika skiljelinjekonflikter. Till exempel liberala och konservativa partiers ursprung kan ses i hur människor organiserade sig politiskt i 1800-talets Europa. Demokratien växte sig starkare under denna tidsperiod och i det stora hela organiserades politiken kring två rörelser: de liberala och de konservativa. I flera frågor stod dessa grupperingar mot varandra. Speciellt när det handlade om utvidgningar i demokrati, kyrkans makt eller sociala och ekonomiska frågeställningar. Det europeiska politiska landskapet kom också att drastiskt förändras då arbetarklassen växte fram som en betydande beståndsdel av civilsamhället. Både de liberala och konservativa måste anpassa sig till en större väljarkår men även nya rörelser som agrara partier. Flera av Europas stora konflikter och samhällsfrågor har kretsat kring historiska skiljelinjekonstellationer som över tid gett upphov till de moderna politiska rörelserna och partisystemen (Lipset & Rokkan, 1967: 11-23, 24-50, Lipset, 1970: 23-24).

2.2.2 Socialliberalism

Beviljandet av lika rösträtt grundade sig i en syn om jämlikhet bland medborgare. Detta gör att jämlikhet i sig betonats på olika sätt inom liberalismen. I början av 1900-talet började socialliberalismen utvecklas. Ronald Dworkin och John Rawls är två tänkare som hade stort inflytande för den liberala och socialliberala traditionen. Rawls tankar om rättvisa och jämlikhet har haft ett speciellt inflytande på den liberala traditionen. Dworkin menade att även om alla är jämlika innebär det inte att de ska behandlas på samma sätt, eftersom människor är olika. En jämställd behandling av människor kan leda till att samhället passiveras och kan därför enklare att manipuleras. Dworkin menade också att medborgarnas rättigheter fungerar som ett slags skyddsnät för samhällelig förändring.

Rättigheterna finns till för att göra det både ekonomiskt och politiskt kostsamt att ignorera deras intressen som befinner sig i en sämre socioekonomisk situation. Rawls i sin tur menade att ett jämlikt samhälle grundade sig på två principer: (1) olikheterna grundar sig i att alla har tillgång till lika möjligheter, och (2) att olikheterna enbart får finnas om de bidrar till att de i mindre privilegierad ställning får det bättre. Varje förändring i samhället bör främst främja de sämst ställda (Larsson, 2014: 31-34).

Den liberala traditionens utvecklades vidare genom dess delvisa förening med den reformistiska socialismen. Bägge ideologi sammanfördes under 1900-talet genom åsikten om att det bästa sättet att förändra samhället är genom s.k. gradualism. Konceptet utvecklades vidare av Karl Popper, som kritiserade det utopistiska samhällsbyggandet som en dålig metod för samhällsförändring. Denna form av samhällsbyggande förutsätter en färdig plan om hur en idealstat skall se ut, något som bland annat riskerar leda till auktoritativt styre. Vidare kritiserar han utopismens blindhet för sina egna mål. Den gradvisa samhällsförändringen är ett stabilare sätt att uppnå bra förändring eftersom den utgår ifrån att man ska lösa existerande problem. Ett samhälle kan lättare hitta samförstånd i att lösa existerande och akuta problem än att enas kring frågan om hur ett idealsamhälle ser ut. I motsats till utopistisk samhällsförändring har en gradvis samhällsförändring en positiv inverkan på demokrati och politisk enighet. (Larsson, 2014: 35-36).

Den moderna liberalismen har i allt högre grad sammankopplats med statlig inblandning. Liberalismen föddes samtidigt som den feodala samhällsstrukturen utvecklades. Detta var också den moderna kapitalismens begynnelse. Sedermera har liberaler kämpat för ett mera emancipatoriskt samhälle och motsatt sig politiska, religiösa och ekonomiska begränsningar (Eccleshall 2003: 18). Liberalism som begrepp är svårt att definiera dels på grund av dessa karakteriseringar. Eccleshall (2003) säger att liberalism nuförtiden står för en uppsättning värderingar och principer ingen anständig människa skulle förkasta. Samtidigt bör det påpekas att människor som tillskriver sig som liberala i varierande grad kan ha fluktuerande åsikter om exempelvis statens roll i samhället. I denna mening är liberalism också ett spektrum och en plattform som både kan användas för att förespråka statlig intervention eller statlig avlägsenhet. Detta tyder på att liberalism är en relativt mångsidig ideologi som innehåller flera t.o.m. kraftigt varierande åsikter om samhällsfrågor som trots detta innehåller vissa centrala grundvärderingar (Eccleshall 2003: 18, Capaldi, 1990: 285).

2.2.3 Den ekonomiska liberalismens utveckling

Ekonomisk liberalism är en kapitalistisk ideologi. Kapitalism är ett ekonomiskt system som utvecklades från den tidigmoderna tidens merkantilism. Kapitalism innebär att de huvudsakliga institutionerna som samordnar ekonomin är marknaden och staten. Olika kapitalistiska ideologier och strömningar har varit framträdande sedan kapitalismens begynnelse. Sedan 1980-talet kan kapitalismens natur huvudsakligen karakteriseras som en form av liberal kapitalism: ekonomiska liberalism är en kapitalistisk ideologi som framför allt betonar marknadskonkurrens över statlig inblandning och individualism (Bresser-Pereira, 2017: 681-684, 689-691).

Den ledande synen på ekonomi fram till början av 1900-talet var *laissez-faire*. Denna ekonomiska filosofi förutsatte ett minimalt statligt ingripande i ekonomin. Detta synsätt började förändras framför allt i och med John Maynard Keynes idéer om statligt inblandande. Man kan säga att 1900-talets Europa och USA dominerades det ekonomiska tänket av två ekonomiska strömningar: den 'developmentalistiska' socialdemokratin var framträdande i Europa, och den nyliberala kapitalismen härskade i USA. Från och med 1970-, och 1980-talet började den socialdemokratiska utvecklingen - som vilade på keynesianska grunder - halta i Europa till förmån för den neoliberala eller neoklassiska ekonomiska teorin som ställde sig kritiskt mot den socialdemokratiska ekonomiska filosofin. De nyliberala skolorna med Milton Friedman som galjonsfigur förhöll sig kritiska gentemot bland annat arbetare och fackförbund. Bland annat att argumenterades att inskränkningar i arbetarskydd skulle främja arbetsamhet och bestraffa lathet. De moderna ekonomiska ideologierna grundar sig på den tidiga kapitalismen och politiska ekonomin, som sedermera gick igenom olika utvecklingsfaser (Bresser-Pereira, 2017: 681-684, 691, Larsson, 2014: 29-31)

2.2.4 Nyliberalism

Nyliberalism är en form av liberalt tänkte som gjorde sin frammarsch under 1970-talet. Dess ideologiska fäder är monetarismen och Public Choice-skolan. Milton Friedman, som var den främsta teoretikern bakom monetarismen ställde sig kritiskt gentemot keynesianismen och statens påverkningsmöjligheter på marknaden. Nyliberalismen handlar främst om att maximera individernas rättigheter och preferenser. En utvidgad statsmakt förhindrar dessa friheter och därför motsätter sig den nyliberala skolan en stor offentlig sektor. Den nyliberala traditionen inspirerades av den klassiska liberalismens

idé om inneboende rättigheter och om statsmaktens roll som en aktör vars legitimitet härleds av folkets godtycke. Enligt nyliberalismen är statsmaktens enda roll att försäkra individernas rättigheter, vilket bland annat är orsaken till att den förespråkar starka och obehindrade författningsdomstolar. Utöver försäkringen av rättigheter är varje politisk aktion av staten ett intrång på individens frihet och på dessa grunder definierade filosofen Robert Nozick den minimala staten, vars tes är att det statliga inflytandet ska vara så litet som möjligt så länge den tillbörligt skyddar individens intresse. Trots att nyliberalismen förhåller sig kritiskt gentemot en utvidgad offentlig sektor finns det bland vissa nyliberaler också förståelse för ekonomisk omfördelning. Nyliberalismen utgår ifrån att det finns okränkbara rättigheter, även om detta inte explicit yttrats av nyliberala företrädare. En annan viktig princip är tron på att varje individ ska ha rättigheten att fritt välja livsstil, så länge man inte kränker någon annans rättighet. Den mekanism som möjliggör ett sådant samhälle är en fri marknad där människorna är fria att agera enligt egen fri vilja. Nyliberalismen strävar efter att privatisera och avreglera marknaden. Den nyliberala människosynen utgår ifrån att människorna är kapabla av rationella beslut, men att alla är olika. Marknadens roll i denna kontext är att tillfredsställa människors behov, och eftersom människorna har varierande behov och begär är marknaden den effektivaste metoden för att agera på ett självförverkligande sätt (Larsson, 2014: 29-31, 139–148).

Som ett avslutande citat om liberalismens utveckling kan Tom Smiths (1990) kommentar anses särskilt belysa väl liberalismens problematik och mångsidiga utveckling:

Liberalism ett stort väsende med flera distinkta kännetecken, och flera observatörer beskriver enskilda delar istället för helheten. Slutligen har liberalism utvecklats utav en lång historisk tradition och flera fäder. Det finns ingen definitiv författare eller ett definitivt verk som man kan vända sig till som om den vore en auktoritativ deklaration av vad samtida liberalism är. (Smith, 1990: 480)

2.3 Värderingar

Värderingar beskriver det som människor anser vara samhällets mål och hjälper till att strukturera betedenormer. Värdekonflikter skapar en tävling mellan individer om vilka politiska mål man ska sträva efter och hur dessa ska uppnås. Vidare har värderingar beskrivits som kognitiva representationer av önskvärda och abstrakta målsättningar med varierande grad av betydelse. Värderingar hjälper människan att styra sitt

vardagsbeteende. De skapas utifrån en samverkan mellan individens personlighet, närkrets och egna aktörskap och används för att utvärdera sig själv och andra medlemmar av samhället. Då människor gör olika beslut baseras de på ett slags ramverk som organiserar ens värderingar enligt hur viktiga de är för individen (Caprara & Cervone: 2000: 243, Caprara & Vecchione, 2013: 27-35, Schwartz, 2016: 122, Johnston, 2018: 219-220, Dalton, 2014: 87-89).

Att studera värderingar är komplicerat. Människor har flera gemensamma värderingar, men individerna i samhället är inte homogena och har inte heller enhetliga åsikter, vilket gör det svårt att göra generaliseringar om deras åsikter. På samhälls nivå är värderingar även något som konstant ändras: dagens samhällen har olika värderingar än de samhällen som fanns några generationer tillbaka. Moderna västliga samhällen är mindre benägna att skapa hierarkiska förhållanden och är överlag mera skeptiska till auktoritet, samtidigt som andra värderingar blir viktigare i väst; självuttryckande, decentralisering och viljan att delta i frågor som berör ens egna liv. Samtidigt återspeglas historiska värderingar i samtiden. Olika kulturer har olika värderingar som är framträdande: västliga samhällen karakteriseras bland annat av en betoning på individens frihet och jämlikhet. Dessa nya värderingar förändrar människors och samhällets förhållningssätt gentemot arbete, privatliv och medborgarens roll i samhället. I och med denna utveckling har vi också sett ett skifte från ett auktoritativt mot ett mera libertarianskt tänke (Dalton, 2014: 2, Caprara & Cervone, 2000: 242-243).

Vidare påverkas framkomsten av värderingar av olika faktorer. Utöver demografiska faktorer som exempelvis kön, ålder och utbildning påverkas individens värderingar av hans/hennes personlighet. Då samband mellan värderingar och politisk inklinations studerats har man i vissa studier kommit fram till att liberala, vänsterorienterade individer är i genomsnitt är mera öppensinnade och kreativa. Högerorienterade konservativa tenderar däremot se sig själva som mera ordnade och organiserade. Det är inte entydigt att förutspå politisk beteende, men enligt Caprara & Vecchione (2013) har till exempel ideologisk självplacering stått för mera varians i politisk beteende än enbart demografiska faktorer. Hur värderingar skapas är en komplicerad process, men det är visserligen ett utfall av ens medborgargrupp, närkrets och personlighet (Caprara & Vecchione, 2013: 32, Westinen, Kestilä-Kekkonen, Tiihonen, 2015: 273).

2.4 Medborgarpolitik

Förhållandevis stora förändringar i civilsamhället och medborgarpolitiken har ägt rum i väst under de senaste decennierna. En rad nya samhällliga särdrag påvisar en förändring i medborgarsamhället och demokrati. Dessa utvecklingar är till stor del ett resultat av kraftig ekonomisk tillväxt, förändringar i arbetskraften och arbetssätt, urbanisering och möjligheter till utbildning. Sättet att mäta framgång är numera inte enbart ekonomisk välfärd, utan också livskvalitet beaktas alltmer. Idag arbetar allt färre inom jordbruk och fabriksindustri. Övergången har skett från dessa sektorer till servicesektorn. Dessa faktum påverkar samhället och medför förändringar i värderingar. Social rörlighet och olika möjligheter i arbetslivet förändrar människors syn på livet. Möjligheten att utbilda sig har ökat och förändrat de västerländska samhällena. Tillgång till utbildning och information har också medfört en förändring. En av de mest grundläggande förändringarna handlar om kvinnors och minoriteters rättigheter i samhället. Då den politiska handlingsförmågan tidigare varit begränsad, t.o.m. apolitisk har dessa grupper fått aktiv roll i samhället. När olika minoritetsgrupper tidigare haft begränsade möjligheter till politiskt deltagande, har nya former av medborgerligt deltagande uppstått. Detta har lett till en diversifiering av beslutsfattandet – något som samtidigt möjliggjort att olika medborgargrupper fått en större roll i beslutsfattandet. (Dalton, 2000, Dalton, 2014: 6-8, 34-35, 88). Denna observation får stöd av Inglehart som menar att det skett en övergång i distribueringen av politisk kunskap. I och med medborgarnas öka(n)de politiska kunskap, ökar också deras intresse att delta och påverka både nationell och internationell politik. Tidigare har medborgare kunnat påverka den nationella politiken genom valdeltagande, en följderna av den ökade politiska kunskapen har lett till att ”massorna” nu istället för att låta sig styras av elitens politik – numera kan utmana elitens politik (Inglehart, 1977).

Den snabba utvecklingen har också medfört demokratiska utmaningar. Bland annat har nya politiska klyftor skapats medan allt färre engagerar sig enligt traditionella politiska medel trots en högre aggregatutbildningsnivå. Dessa förändringar har konsekvenser utöver politiskt beteende. Nya värderingar påverkar politiskt deltagande, synen på arbetsplatsen, sociala förhållanden och moraliska frågeställningar. Nya socialpolitiska frågeställningar har vuxit fram uppmärksammas som resultat av dessa förändringar. Inte minst uppmärksammas naturskydd, minoriteters rättigheter, jämlikhet mm. Samtidigt har traditionella politiska partierna inte helt och hållet lyckats besvara den nya efterfråga.

Dessa är förändringar som på lång sikt förändrar medborgarpolitiken och hämtar med sig nya deltagandeformer i dagspolitiken (Dalton, 2014: 10-11, 42-43, 87-88, 100, 119, 143-145)

2.5 Moderniseringsteori

Moderniseringsteori är en gammal teori som har sitt ursprung i upplysningen: sedan dess har olika lika individer gjort kopplingen mellan ekonomisk utveckling och kulturell förändring (Welzel & Inglehart 2005: 16; Lipset, 1959a). Teorier om modernisering presenterades senare bland annat av Adam Smith, Max Weber och Karl Marx. (Lipset 1959a, Welzel & Inglehart, 2005, Inglehart, 1997).

Lipset (1959) undersökte om det finns ett samband mellan en demokratisk styrelseform och ekonomisk utveckling. Han betraktade en ökande ekonomisk utveckling och legitimitet som två strukturella faktorer som möjliggör demokrati. Industrialisering, urbanisering, välfärd (*wealth*) och läskunnighet är faktorer som positivt korrelerar med graden av demokrati i ett land. Speciellt grad av utbildning har en betydande påverkan i vilken mån individer understöder demokratiska principer och värderingar (Lipset, 1959: 79). Förutom att dessa faktorer hjälper med att förstärka demokratiska normer, har de också en underliggande effekt för moderniseringsprocessen: nämligen att ökad inkomst och utbildning ger också de mera utsatta i samhället en större ekonomisk trygghet och nya verktyg för att bearbeta information och göra mera rationella beslut på längre sikt. Detta i sin tur gör dem mindre mottagliga för extrema ideologier och mera accepterade av rådande normer (Lipset, 1959a: 71-72, 75-80, 83-84). Vidare antyder Lipset att en högre grad av välfärd gör utvecklingen av institutioner, föreningar och organisationer sannolikare. På samma sätt ger ökande självuttryckande värderingar upphov till ett samhälle som understödjer emancipatoriska värderingar (Welzel & Inglehart, 2005: 149). Detta lockar människor som mera sannolikt underskriver demokratiska normer och är politiskt aktiva. Dessa institutioner fungerar i sin tur också som motbalans mot maktkoncentration och bidrar med nya idéer (Lipset, 1959a: 84).

Den roll som effektivitet och legitimitet spelar är viktiga i en demokrati. En styrande ordning som har olika värderingar från dess subjekt anses sannolikt som illegitima av dem eftersom systemets värderingar inte sammanfaller med subjektens primära värderingar. Detta är en orsak till att legitimitetskriser uppstår. Samtidigt har människor

också i och med masskommunikationsmedel tillgång till nya sätt att samla sig kring olika värderingar och utmana de värderingar som tidigare varit dominerande (Lipset, 1959a: 87). Utifrån Lipsets observationer går det att konstatera att det finns en uppsättning faktorer som påverkar sannolikheten om huruvida ett land utvecklas till en demokrati samt hur denna utveckling påverkar olika värderingar.

Den centrala tesen i moderniseringsteori är att socioekonomisk utveckling leder till kulturell och politisk förändring. Denna process inleds med att teknologiska innovationer ökar på arbetsproduktivitet som i sin tur leder till ökad yrkesspecialisering, urbanisering, högre förväntad livslängd, högre utbildningsnivåer, högre inkomstnivåer och ökad ekonomisk tillväxt (Inglehart 2009, Inglehart & Welzel, 2005). Dessa faktorer förändrar sättet som människor interagerar och leder till en förändring från auktoritativa till förhandlingsbaserade förhållanden (*bargaining relationships*) vilket över tid leder till kulturell förändring (Inglehart & Welzel, 2005: 19). Enkla tolkningar av moderniseringsteori är problematiska, och därför finns det ett behov för en mera förklarande modell (Inglehart, 1977, 2009).

2.5.1 Inglehart: En teori om värderingarnas förändring

Ronald Ingleharts '*theory of value change in advanced industrial societies*' (Inglehart 1977, 1990, 2008) är kanske den mest inflytelserika teori om hur värderingar förändras över tid i verkligheten (Dalton, 2014: 89-90). Teorin om värdeförändring i avancerade industriella samhällen har byggts på Abraham Maslows teori om behovspyramiden. Ingleharts teori om samhällelig värdeförändring bygger på två hypoteser som kallas för (1) Knapphets -hypotesen och socialisations -hypotesen. Knapphets -hypotesen handlar om att samhället värderar sådant som är bristfälligt, m.a.o. knappa resurser. Om det uppkommer mera av en bristfällig resurs, förskjuts individernas intresse till någon ny knapp resurs. Socialisations hypotesen bygger på en premis om att våra värderingar i stort sett formas under barn- och ungdomstiden. Denna tid återspeglar både uppväxten hemma och samtidens rådande politiska och ekonomiska faktorer. Detta innebär att varje ny generation introducerar nya värderingar i samhället som är olika ifrån de som är äldre i samhället. Emedan nyare generationer har växer upp i allt mera välbärgade samhällen, återspeglas detta som en minskad efterfrågan av materiella värderingar jämfört med äldre generationer. Då en människa tryggt sina fysiologiska och ekonomiska behov kan hon

koncentrera sig på att börja nå icke-materiella behov. Inglehart kategoriserar grund/näringsbehov, säkerhetsbehov (värderingar med betoning på ekonomisk och fysisk säkerhet) som materiella värderingar. Till samhällets näringsbehov ingår en stabil ekonomi, ekonomisk tillväxt och bekämpandet av inflation. Till samhällets säkerhetsbehov ingår en stark försvarsstyrka, brottsbekämpning och upprätthållandet av ordning. Om samhället kan trygga och utveckla dessa behov upp till en tillräcklig nivå kan samhället därefter börja utveckla *postmateriella* värderingar. Som postmateriella värderingar anges (1) samhörighet och uppskattning, (2) estetik och intellektualitet. Dessa antyder en betoning på självuttryckande värderingar och livskvalité (Inglehart, 1977, 1997). Till den förstnämnda kategorin tillskrivs ett mindre opersonligt samhälle och mera inflytande över arbete, samhället och staten. Till estetiska och intellektuella värderingar hör vackra städer och natur, idéer som räknas och yttrandefrihet. De materiella och postmateriella dimensionerna är den drivande faktorn bakom värderingsförändringar i avancerade industriella samhällen (Inglehart, 1977).

2.5.2 Mänsklig utveckling

Eftersom tidiga versioner av moderniseringsteorin är simplifierade finns det ett behov av revidering och korrigerande, även om det centrala antagandet av modernisering har hållits kvar. Ingleharts och Welzels teori om mänsklig utveckling skiljer sig på fyra punkter från tidigare moderniseringsteoretiker (Inglehart 1997: 10-11, Inglehart & Welzel 2009: 33-41, Inglehart, 2018: 10-12):

1. Modernisering är inte linjärt.
2. Historia, traditioner och kultur har en stark påverkan på utvecklingen.
3. Modernisering innebär inte att en västernisering, d.v.s. att länder som moderniseras anammar västerländsk kultur eller förvandlas till västerländska samhällen.
4. Modernisering behöver inte innebära en demokratisering, men den gör en demokratisering mera sannolik desto mera ett land moderniseras.

I denna teori karakteriseras en reviderad moderniseringsteori som betraktar mänsklig utveckling som katalysator för värdeförändring i samhället. Den första moderniseringen uppkom i och med industrialisering och medförde ekonomisk tillväxt. Den ekonomiska tillväxten möjliggjorde sedermera en post-modernisering i länder som redan uppnått en

tillräckligt hög grad av modernisering. Detta vill påstå att självuttryckande värderingar förändrar den ursprungliga (ekonomiska) moderniseringen till *en process av mänsklig utveckling* eller *socioekonomisk modernisering*. De kraven och uttryck denna utveckling medför är framför allt en ökad valfrihet för individer. Detta leder till förändrade perspektiv i syn på politik och arbete, köns- och sexuella normer, familjevärderingar, religion och människans relation till natur och miljö (Welzel & Inglehart, 2005).

Mindre utvecklade samhällen inte efterföljt denna utveckling i samma grad trots en ökande globalisering och kulturella traditioner fortsätter att ålägga ett tryck på självuttryckande värderingar. Det handlar om en skiftande balans mellan traditioner och modernisering. Samtidigt är den kulturella förändringen beroende av specifika kulturella traditioner i ett land. En post-industriell utveckling ser varken likadan ut i protestantiska, katolska eller muslimska länder.

Ekonomisk och socioekonomisk modernisering leder således inte till en exakt likadan förändring i alla länder, men leder trots det till förutsägbara tendenser. Att så är fallet indikeras bland annat av att postindustriella länder har så pass olika värderingar i jämförelse med mindre utvecklade länder. Trots detta finns det meningsskiljaktigheter mellan de som tror att modernisering kommer att få ett övertag över traditionella värderingar, och de som tror att traditionella värderingar kommer att bestå trots ekonomisk tillväxt (Welzel & Inglehart, 2005: 19).

Den viktigaste faktorn i samhällslig modernisering är att den ekonomiska tillväxten medför industrialisering. Denna kausalitet leder till en förändring från traditionella till sekulära värderingar, eller postindustrialism. I och med postindustrialismen stagnerar den sekulära utvecklingen och snarare förstärks förändringen från behovet av överlevnad till självuttryckande värderingar och kreativitet. Det *första* steget av industrialisering är m.a.o. en modernisering som leder till byråkratisering och sekularisering av auktoriteter. Det *andra* steget av modernisering är postmodernisering som leder till individens emancipation från auktoriteter och en ny uppsättning av värderingar (Inglehart & Welzel 2005, Inglehart 1997). Skillnaderna mellan industrialisering och post-industrialisering anges i *figur 1* (Welzel & Inglehart, 2005: 30). Särskilt anmärkningsvärt är individens ”frigörelse” från auktoritet som medförs av en ökning i självuttryckande värderingar. Tabellen antyder på en markant förändring i betoningen av sekulär-rationella värderingar kontra självuttryckande värderingar.

Figur 1: effekterna av industriell och postindustriell modernisering på värderingar (Welzel & Inglehart, 2005: 30)

Industrialisering		Postindustrialisering	
Ökad exploatering av naturresurser	Styrd organisering av mänsklig aktivitet	Fortsättande exploatering av naturen ökar chansen för ekologiska risker	Individuell organisering av mänsklig aktivitet
Känsla av teknologisk kontroll över naturen	Svag känsla av individuell autonomi i samhället	Uppväckning av spirituella bekymmer gällande skyddandet av 'skapelsen'	Känsla av individuell autonomi i samhället
Starkt ökad betoning på sekulär-rationella värderingar	Sakta växande betoning på själv-uttryckande värderingar	Sakta växande betoning på sekulär-rationella värderingar	Starkt växande betoning på själv-uttryckande värderingar

Som tidigare konstaterat medför post-industrialisering en värdeförändring bland individer i dylika samhällen. I praktiken innebär det till exempel att individer i postindustriella samhällen blivit mindre religiösa, men inte nödvändigtvis mindre andliga. WVS-Data från 1989-1991, 1995-1997 och 1999-2001 antyder att människor i postindustriella ålägger mera tid på att tänka på livets mening i jämförelse med WVS från 1981. Detta kan tolkas som att religionens institutionella roll håller på att minska medan allt färre förväntas bete sig enligt religiösa normer. Med andra ord förändras religionens funktion i samhället i och med att religiositet samt andlighet blir mera individuella och personliga. En ökande individuell auktoritet minskar på behovet för dogmatiska och stela instruktioner och auktoriteter oberoende om de är religiösa eller sekulära (Welzel & Inglehart, 2005: 32).

Den värdeförändring som beskrivs är nödvändigtvis inte oåterkallelig. Att ekonomisk tillväxt har en inverkan på värdeutveckling är ett av de centralaste antagandena i teorin om mänsklig utveckling, men avtagande ekonomisk tillväxt eller kollaps har motsatt effekt. Oberoende är den socioekonomiska utvecklingens effekt ytterst viktig för värdeförändringar eftersom den medför välfärd som gör att människor i allt mindre grad måste koncentrera sig på existentiella hot. Socioekonomisk tillväxt medför också en allt större tillgång till utbildning och information. Den medför också social komplexitet och specialisering vilket gör att människor i allt högre grad växelverkar med olika människor än de vore om de levde enbart i samma omgivning. Denna diversifiering är en betydande utveckling eftersom den befriar människor från slutna kretsar och traditioner. Aspekterna

av den socioekonomiska utvecklingen exemplifieras i *figur 2* nedan (Welzel & Inglehart, 2005: 25).

Socioekonomisk utveckling		
Ekonomisk tillväxt och staten ökar människors ekonomiska resurser	Ökande utbildningsnivåer, masskommunikation och kunskapskrävande arbete ökar på intellektuella resurser	Ökande social komplexitet och diversifieringen av mänsklig växelverkan ökar på sociala resurser
Människornas materiella säkerhet tryggas	Människornas kognitiva autonomi ökar	Människornas sociala självständighet ökar
	Mindre begränsningar på mänskliga valmöjligheter	
	Ökande betoning på mänsklig autonomi	

Figur 2: Den emancipatoriska effekten av socioekonomisk utveckling (Welzel & Inglehart, 2005: 25).

Trots att *figur 2* påvisar en kontinuerlig effekt är det värt att påpeka om att postindustriell utveckling inte är deterministiskt. Det är med andra ord inte säkert att postmateriella värderingar kommer att växa fram trots förutsättningar för en sådan utveckling. Det är inte heller givet att modernisering leder till en demokratisering. Snarare leder den till andra förändringar (självuttryckande värderingar) som i sin tur gör en demokratisering mera sannolik. Modernisering och postmodernisering kan även påverkas av yttre händelser som till exempel naturkatastrofer. Den mänskliga utvecklingen är inte linjär (Welzel & Inglehart, 2005, 2009).

Slutligen kan en ökning i självuttryckande värderingar även förstärka demokratiska institutioner. Särskilt är mänsklig utveckling kopplat till liberal demokrati:

‘‘mänskliga utvecklingen är inte anknuten med alla former av demokrati till samma grad; den är specifikt knuten med den liberala aspekten av demokrati som institutionaliserar mänsklig valmöjlighet’’ (Welzel & Inglehart 2005: 149).

Huruvida en demokrati kan erbjuda riktig valfrihet och autonomi åt sina medborgare beror långt på de värderingar dess medborgare har och självuttryckande värderingar spelar en kritisk roll inom detta (Welzel & Inglehart, 2005: 149). Det ovanstående citatet tydliggör den mänskliga utvecklingens och moderniseringens effekt på de demokratiska samhällen människor lever i. En ökning i självuttryckande värderingar framtvingar en ökad autonomi åt medborgare som i och med utvecklingen emanciperas från auktoriteter

i allt högre grad. Denna mänskliga utveckling leder till en strävan efter värderingar som betonar frihet och diversitet, vilket i sin tur förstärker demokratin eftersom dessa värderingar blir allt mer eftertraktade.

Sammanfattningsvis handlar mänsklig utveckling om hur socioekonomisk utveckling har lett till en samhällsutveckling i post-industriella länder som i allt högre grad förändrar synsätt på politik, kultur och sociala normer. Socioekonomisk utveckling i samspel med självuttryckande värderingar och demokratiska institutioner leder till en ökad individuell autonomi. Denna autonomi påverkar individers attityder och preferenser och gör att de mera sannolikt föredrar värderingar som frihet, diversitet och individuell autonomi över auktoriteter och disciplin. Mänsklig utveckling innebär att samhällen rör sig från materialistiska behov till postmaterialistiska behov och uttryck.

2.5.3 Frigörelse och emancipation

Christian Welzel (2013) har föreslagit en övergripande teori om emancipation som bygger på en evolutionär förklaring om hur emanciperande värderingar och mänsklig egenmakt utvecklas i samhällen.

Emancipationsteori handlar om den mänskliga strävan efter frihet från förtryck och styre. Teorins grundtes är att samhällen under existentiellt hot i mindre grad gynnas av friheter, vilket gör att dessa inte prioriteras och värderas. Då existentiellt hot däremot minskar så ökar det sociala trycket för mänsklig emancipation, då det blir för kostsamt att neka olika friheter. Med andra ord fungerar ökande mänsklig egenmakt som drivkraft för emanciperande tankesätt, vilka i sin tur drivs framåt av valfrihet och möjligheternas jämlikhet. Detta i sin tur ökar mänsklig välfärd. Vidare är inte betoningen på valfriheten självisk, utan valfrihet och möjligheternas jämlikhet går hand i hand. Kombinationen av dessa två värderingar leder ökad tolerans i och med att emanciperande värderingar växer sig starkare. Detta gör att olika former av diskriminering tolereras minskar, eftersom de strider mot individers personliga integritet och valfrihet (Welzel, 2013: xxiv-xxv, 1-6, 37, 335, 391-397).

Mänsklig egenmakt består av tre olika komponenter. (1) *handlingsresurser* (2) *emanciperade värderingar* och (3) *civila rättigheter*. Dessa tre komponenter uppgör en s.k. friheternas nyttighetsstege. Nya stegnivåer kan uppnås i förhållande till att tidigare förutsättningar för emancipation uppfyllts. Man kan också tala om en

emancipationsspiral: först uppstår emancipationsvärderingar som en reaktion till ett ökande antal handlingsresurser, därefter följer civila rättigheter och slutför en emancipationsnivå. Kruxet är att grundläggande medborgarrättigheter är nödvändiga för att överhuvudtaget kunna utöva friheter. Ändå är möjligheten till att utöva individuella fri- och rättigheter är inte enbart bundet till nationella medborgarrättigheter – för att kunna dra nytta och utnyttja fri- och rättigheter krävs även handlingsresurser. Tre kategorier av handlingsresurser kan identifieras: intellektuella-, materiella-, och anslutningsresurser. Handlingsresurser kan vara materiella eller immateriella. Detta innebär med andra ord olika material, verktyg och färdigheter, till exempel är intellektualitet anknutet till utbildning, men tillika kan en handlingsresurs vara inkomst, kontakter eller någon typ av utrustning. De som är högre utbildade har en högre emancipationsgrad än de med lägre utbildning – men det är ändå inte individuell förmåga i förhållande till övriga i samhället som är den mest avgörande faktorn för total emancipation. Allmänt förekommande handlingsresurser har en amplifierande inverkan på människornas emancipationsgrad än enbart individuell förmåga. Detta exemplifieras på följande vis: en högt utbildad individ är sannolikt mera 'emanciperad' i jämförelse med en lågt utbildad individ, *men* flera utbildade individer amplifierar effekten av utbildning som handlingsresurs. Då graden av utbildning på aggregatnivå är högre i ett samhälle amplifieras effekten av utbildning också på individnivå (Welzel, 2013: 7-9, 43-48, 95-97, 103, 107-108, 113-114).

När emancipationsgraden i ett samhälle ökar, då 'klättrar' samhället uppåt på den s.k. nyttighetsstegen. I praktiken är den viktigaste drivkraften för emancipation teknologiska framsteg eftersom ny teknologi ökar på mängden möjliga handlingsresurser. Detta bidrar till en ökning i emancipationsvärderingar, vilket i sin tur leder människor till att kräva mera medborgarrättigheter. Denna kausalitetsspiral fungerar genom en slags positiv återkoppling och är självbärande om inte yttre chocker lyckas rubba utvecklingen. Mänsklig emancipation har institutionella följder. När mängden krav på friheter når en kritisk massa, uppstår det krav på nya friheter. Denna spiral av tilltagande fri- och rättigheter i samspel med emancipation ledde till grundandet institutioner. Med andra ord är friheter inte ett resultat av samhällliga institutioner, utan tvärtom är institutioner ett resultat på att frihetsbegränsningar inkrementellt minskat. Demokrati som institution är manifestationen av denna process. Demokrati institutionaliserar folkakt, utökar handlingsförmåga och gör det möjligt att ytterligare utöva friheter (Welzel, 2013: 7, 37-38, 82, 108-109, 249-255, 277, 337, 394-397)

2.6 Flanagan & Lee: En auktoritär-libertarian förändring i värderingar

En förändring i samhällsliga värderingar har även observerats och beskrivits av Flanagan & Lee (2003) vilka identifierar en auktoritativ och libertarian dimension. Denna dimension representerar en linjär värdeförändring från auktoritarianism till libertarianism. Detta representerar samhällslig utveckling från teism till modernism och postmodernism. Flanagan & Lee hävdar med andra ord att det finns länder som har en mera teistisk världssyn. Sådana länder befinner sig längre till vänster på A/L - dimensionen. Länder med en postmodern världssyn finns på den högra ändan av dimensionen. Länder som klassas som 'moderna' finns i mitten av spektrumet.

På den auktoritativa ändan betonas hög grad av respekt för auktoriteter, lojalitet och plikttrogenhet, lydnad och uppgivenhet till ens position i livet, social kontroll och ordning, patriotism och sökandet av säkerhet genom militär makt. Värderingar på den libertarianska ändan betonar självständighet, jämlikhet, självbestämmande mm. (Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson, & Sanford, 1950). Enligt denna teori sker värdeförändring på tre olika nivåer från hänsyn till auktoriteter till personlig autonomi. Teisten finner sin auktoritet hos religionen och någon helig skrift och moralen är absolut. Auktoriteten är m.a.o. extern. Hos materialismen är auktoriteten inte mera absolut eller religiös, sanningar och moral resonemang utarbetas utifrån människans rationalitet och fokus ligger på det sekulära samhällets värderingar. Således är auktoriteten för materialismen också extern. För postmaterialismen är auktoriteten en själv. Det som tidigare varit absolut är numera relativt och moralen baserar sig inte på en yttre auktoritet utan värderas enligt eget tycke. Auktoriteten har blivit intern (Flanagan & Lee, 2003).

Även om A/L-modellen hävdar sig vara mera linjär än den som presenterats av Inglehart är ändå slutsatsen densamma som Inglehart redovisat för: religionens roll som riktgivande auktoritet eroderas i takt med socioekonomisk utveckling samtidigt som individen blir alltmer postmateriell.

2.7 Två typer av liberalism

Begreppet liberalism har under flera århundraden antytt en fördomsfri och tolerant världssyn. Först under 1800-talet började liberalismen kopplas till politiska partier och rörelser. Sedan slutet av 1950-talet har det inom samhällsvetenskaper varit vanligt att mäta medborgarnas sociala och politiska åsikter genom en modell som synliggör

värderingar på två skilda dimensioner. En tvådimensionell modell visar att det finns en skillnad mellan ekonomiska och sociala frågeställningar. Ofta har politiska frågeställningar reducerats till ett 'höger-vänster' spektrum, som främst handlar om ekonomiska frågeställningar, men som inte på ett adekvat sätt lyckas ta i beaktande sociala frågeställningar. Den ekonomiska dimensionen har klassiskt bestått av sådana frågeställningar som statligt ägande, fördelning av tillgångar och maktbalansen mellan arbetare och arbetsgivare. Sociala frågeställningar har däremot handlat om frågor gällande personlig frihet och auktoritet. Med andra ord är social- eller politisk liberalism och ekonomisk liberalism två skilda koncept som mäter olika attityder och preferenser (Lipset, 1970: 23-24, SurrIDGE, 2016: 146-148, 161, Thomassen, 2012: 14-15, Bresser-Pereira, 2017: 687 Carmines & Ensley & Wagner, 2012: 1632-1633, MacKenzie, 2003: 19, Dalton, 2014: 143-150, 212).

2.7.1 Värdeliberalism

Värdeliberalism är ett begrepp som under senare decennier framstått som en ny dimension inom i det politiska landskapet. Det innebär att nya värdeprioriteringar i samhället har skapat ett intresse för andra typer av frågeställningar än enbart socioekonomiska. I och med detta har nya politiska skiljelinjer observerats. Enligt Kriesi et al. (2006) har dessa nya värderingar inte ändrat på det tvådimensionella politiska landskapet, men den har ändrat på betydelsen av den socioekonomiska och den sociokulturella dimensionen. Förändringen beror på olika faktorer: bland annat ökad utbildningsnivå, sekularisering och gentrifiering. Om socioekonomiska frågeställningar tidigare dikterade politikens ebb och flod, har en ny sociokulturell skiljelinje vuxit fram under de senaste årtiondena. Sociokulturella, eller värdeliberala frågeställningar beaktar en annan typ av frågeställningar än den socioekonomiska dimensionen. Frågor som handlar om naturskydd, minoritetsrättigheter, EU, immigration och nationalism har blivit mera framträdande. Dessutom har allt starkare postmateriella värderingar rubbat traditionella de socioekonomiska motsättningarna. Detta står i kontrast gentemot den s.k. 'gamla politiken' som ofta handlar om lönepolitik, sysselsättning och sociala trygghetsfrågor, men också moraliska och religiösa frågeställningar. Den 'nya' politiken tangerar frågor som betonar kultur, status, ekonomisk jämställdhet, moralitet, naturskydd och individens rättigheter (Dalton, 2014: 143-150, Conover Johnston & Feldman, 1981: 618, Berry, 1999: 1). Som resultat på denna friktion har en sociokulturell dimension vuxit fram som

delar människor i liberala och konservativa delar människor på en (värde)liberal- (värde)konservativ axel. I mångt och mycket har dessa post-materiella värderingar vuxit fram under en längre tidsperiod av ekonomisk tillväxt och ökad välfärd. Hit ingår en förändring i normer som berör politik, religion, kön, jämlikhet, tolerans; men också liberal lagstiftning, kulturell öppenhet och demokrati. (Dalton, 2014: 124-129, 144-150, 179, Kriesi, 2006: 921–925, Van der Brug & Van Spanje, 2009: 309, Westinen, Kestilä-Kekkonen, Tiihonen, 2015: 273, Inglehart, 2018: 10–13).

2.7.2 Ekonomisk liberalism

Med en 'äkte' marknadsekonomi avses ett system där ingen överordnad auktoritet bestämmer om prissättning eller resursfördelning. Enligt den renodlade teorin hittar marknaden en jämvikt där efterfrågan möter utbudet. Således maximeras resursfördelningen och effektiviteten av en given marknad. Renodlade marknadsekonomier har inte existerat p.g.a. varierande orsaker. Den främsta är problemet med marknadsmislyckanden. Total ekonomisk liberalism förutsätter att man accepterar vissa antaganden om marknadens funktion samt fri prisbildning: i praktiken handlar det om att hitta en balans mellan marknaden och regleringar. Dyliga teoretiska antaganden har kritiserats som reellt orealistiska. Kapitalistiska samhällen kan samordna sina ekonomier olika sätt. Den ekonomiska ordningen avgörs främst av till vilken grad man väljer att bejaka den fria marknaden eller staten som ekonomisk aktör. Frågeställningar som delar på åsikter är bland annat statlig reglering, inkomstfördelning och förhållningssätt till den globala marknaden. Också statligt ägande, fördelning av tillgångar och maktbalansen mellan arbetare och arbetsgivare är frågor som klassiskt anknyts med ekonomisk liberalism (Eklund, 2007: 110-114, SurrIDGE, 2016: 146-148, Thomassen, 2005 i Westinen, Kestilä-Kekkonen, Tiihonen, 2015: 275).

2.8 Det amerikanska civilsamhället

Största delen av den amerikanska befolkningen identifierar sig antingen med det republikanska partiet (konservativa) eller det demokratiska partiet (liberala). Samtidigt finns det också en betydande minoritet av moderata, som inte identifierar sig med någondera ideologin. De som är konservativa tror i varierande grad på konservativa värderingar, och det samma gäller de liberala. Trots meningsskiljaktigheter inom en

ideologi finns det faktorer som sammanför och skiljer dem åt. I USA är den klassiska skiljelinjen mellan ekonomisk liberalism och socialliberalism inte lika tydlig. Traditionellt har den amerikanska politiska diskursen slagit ihop sociala och ekonomiska frågeställningar som presenterats på ett konservativ-liberalt spektrum. Denna sammanslagning förklarar delvis varför olika politiska frågeställningar som handlar om statens storlek, abort och homosexuellas rättigheter länkas samman. Detta är problematiskt eftersom det är svårt att beakta flera komplicerade preferenser och åsikter om de presenteras som endimensionella (Campbell 2018: 2-3, 62-68, 75, 91, SurrIDGE, 2016: 146-147, Carmines & Ensley & Wagner, 2012: 1631-1632, Johnston, 2018: 223, Jacoby, 2014: 756, Dalton, 2014: 144-150).

I praktiken innebär detta än idag att väljare som identifierar sig som liberala är mera sannolika att förespråka en ökning i statliga utgifter och statens räckvidd. De konservativa förespråkar däremot sannolikt en förminskning av staten och statliga utgifter. I en opinionsundersökning från 2012 (ANES) rapporterade 81 % av de självutnämnda konservativa att de identifierar sig med republikaner, och 93 % av liberalerna rapporterade att de identifierar sig med demokraterna. Trots meningsskiljaktigheter kan konservativa och liberala vara överens i vissa frågor när det exempelvis handlar om en ökning i utgifter för säkerhet och brottsförebyggande (Campbell 2018: 73, 75-77, Jacoby, 2014: 759-763, Dalton, 2014: 189).

Utöver politiska frågor skiljer ideologierna sig åt när det gäller värdeprioriteringar. Konservativa tenderar prioritera patriotism, samhällsordning och moral. Liberala tenderar att prioritera jämlikhet och ekonomisk säkerhet. (Jacoby, 2014: 759-763). Berry (1999) beskriver en liberal postmaterialism som betonar kultur, status, ekonomisk jämställdhet, moralitet och individens rättigheter (Berry, 1999: 1).

Enligt Campbell (2018) råder det konsensus om att ungefär 60 % av dagens amerikanska medborgare identifierar sig antingen med ett liberalt eller konservativt perspektiv. Mängden självrapporterade moderata har sjunkit sedan 1970-talet med ca. 7 % (Campbell, 2018: 64-67). Den skarpa polariseringen som kännetecknar den amerikanska politiken idag har inte alltid existerat. Framför allt tiden efter det andra världskriget fram till 1960-talet har beskrivits som en enhetlig period i USA:s politiska historia. Denna enhetlighet attribuerades av en del samtida forskare till en unik och liberal, samt uttryckligen amerikansk tradition som funnits sedan republiken grundades. Den

amerikanska politiska traditionen ansågs vila på en sorts liberal pragmatism, och det gjordes en tydlig skiljedragning mellan den amerikanska och den europeiska politiska traditionen. Den amerikanska polariseringen kan följas långt tillbaka i historien. En allt starkare polarisering i väljarkåren har observerats sedan mitten av 1960-talet. Den välkända polariseringen har sin grogrund i 1960-, och 1970-talets politiska och sociala uppror: inte minst skapades nya politiska klyftor genom bland annat medborgarrättsrörelsen, Vietnamkriget och Watergate-skandalen. Dessa hade effekter på den politiska diskursen i dåtida USA. Detta står i kontrast till den efterkrigstida sammanhållningen och ekonomiska tillväxten (Campbell, 2018: 43-48, Schier & Eberly, 2012: 1, Abramowitz & Saunders, 2008: 542-543, Dalton, 2014: 111, 144-145).

Att USA idag är ett polariserat land är inte någon särskilt omtvistad fråga (Campbell, 2018, Jacoby, 2014, Abramowitz & Saunders, 2008) trots att vissa forskare har föreslagit att polariseringen endast äger rum bland nationella eliter och inte är utbredd i väljarkåren. Enligt många undersökningar är den amerikanska väljarkåren mycket polariserad. En av de starkaste indikatorerna på polariseringen framkommer i hur den negativa synen på motståndarpartiet ökat bland båda partiernas anhängare (negativt partisanskap/paritskhet), och det har också visats att andelen moderata bland demokrater och republikaner sjunkit (Carmines & Ensley & Wagner, 2012: 1631-1632, 1645-1646, Webster & Abramowitz, 2017 i Johnston, 2018: 219, Abramowitz & Webster, 2018: 119-123, Abramowitz & Saunders, 2008: 542-543). Men det är inte endast väljarkåren som är polariserad: även motsättningen mellan och inom partierna har blivit starkare (Campbell, 2018: 152-153)

Det har framförts olika förklaringsmodeller gällande den extrema polariseringen. I ett etniskt heterogent land som USA är det enklare för olika typer av värderingar att etablera sig. Detta står i kontrast till de sociala teorier som hävdar att den amerikanska politiken skulle vila på endast en politisk ”republikanism” eller ”amerikanism” (Jacoby, 2014: 756, 769-770). En av huvudströmningarna argumenterar för att polariseringen drivs av de stora ideologiska klyftorna i det amerikanska samhället. Utav ekonomiska frågeställningar är statens storlek och organisering av hälsovården bland de mest grundläggande och polariserande frågorna. Tillika drivs den amerikanska polariseringen av sociala frågeställningar kring sexualitet och kön, lag och ordning, immigration och terrorism (Carmines & Ensley & Wagner, 2012: 1631-1632, Johnston, 2018: 219-220).

En annan förklaringsmodell argumenterar för att det skett en förstärkning i partiidentifikation i och med att sociala skiljelinjer minskat. Som konsekvens har olika grupper allt starkare börjat identifiera sig i enligt klassisk vänster-höger fördelning. Denna typ av polarisering drivs också av enskilda människors personlighetsdrag. specifikt har s.k. auktoritära personlighetsdrag sammanlänkats med förstärkt partiskhet (Johnston, 2018: 220, Heatherington & Weiler, 2009). Auktoritarianism som personlighetsdrag har kopplats till individer som är mera känsliga för hot och upplever osäkerhet och tvetydighet som motbjudande – således försöker man minska på dessa hot genom att skapa eller uppehålla en förutsägbar och trygg omgivning. Människor med lägre grad av auktoritarianism delar inte i samma utsträckning på dessa egenskaper, utan är mera bekväma i dylika omgivningar och drar inte lika starka skiljelinjer mellan s.k. 'ingrupper' och 'utgrupper', för att inte tala om de sociala kostnader som kan uppstå då en politisk åsikt inte är godtagbar inom ens närkrets. Starka reaktioner kan väckas då människor inser hur olika värderingar en annan grupp kan ha (Johnston, 2018: 220-222, 234, Zschirnt, 2011: 698-699). Enligt vissa forskare har det visat sig att republikanska väljare är mera mottagliga för auktoritativa signaler än demokratiska väljare (Heatherington & Weiler, 2009: 4, 17), något som stöder teorier om att det republikanska partiet förhållandevis radikaliserats mer än det demokratiska partiet. Denna assymetri har dock förnekats i andra studier (Campbell, 2018: 174, Abramowitz & Saunders, 2008: 542-543).

Ytterligare har den partiska medians effekt på politiska attityder studerats. Median kan amplifiera vissa åsikter bland sådana individer som delar en liknande världsuppfattning och samma politiska ideologi. Därutöver har det påvisats att politiskt sakkunniga kan ha inflytande i människors politiska åskådning – framför allt om den sakkunniga motsvarar individens egen personlighet eller delar politiska åsikter. Tillika undviker individer att anamma åsikter av sakkunniga som innehar motsatta karaktärsdrag. (Johnston, 2018: 222-234, Campbell, 2018: 150).

Den amerikanska polariseringen spelar roll för politiska frågeställningar och landets framtid. Ett konkret exempel på detta är den s.k. *Tea Party* -rörelsen enligt vilken amerikaner förflyttat sig för långt bort ifrån det amerikanska statsskickets grundläggande tillstånd och vision (Jacoby, 2014: 755-756).

2.9 Sammanfattning och diskussion av teori

I teoridelen presenterades idéhistoria och teorier om liberalism, modernisering, postmodernisering och samhälleliga värdeförändringar. Texten försöker ge en sammanhängande teoretisk referensram med tanke på avhandlingens syfte.

De första kapitlen diskuterade både den politiska- och ekonomiska liberalismens idéhistoriska utveckling för att belysa liberalismens relativt korta men komplicerade framväxt. Tanken med den idéhistoriska bakgrunden är att belysa den rätt komplicerade naturen och studerandet av ideologier. Detta eftersom de ofta är överlappande och för att det finns flera olika tolkningar både på helhets och detaljnivå.

Därefter behandlade uppsatsen olika teorier om modernisering, varav den främsta versionen kan tillskrivas Ronald Inglehart (Dalton, 2014). Tillsammans med framför allt Christian Welzel försöker Inglehart förklara den gradvisa utveckling som skett i människornas grundvärderingar i industriella samhällen. Även Dalton (2014) påpekade om förändringen i värderingarna. Denna förändring i värderingar anknyter Inglehart samt Welzel till en mera övergripande process av modernisering och mänsklig utveckling som består av flera katalysatorer till förändringen. Denna gradvisa process började i och med industrialiseringen som ledde till en modernisering. Detta gjorde att nya generationer började prioritera en annan uppsättning av värderingar än tidigare generationer. Denna utveckling har tagit fart i och med den ökande välfärdsstaten och en enastående ekonomisk tillväxt och säkerhet som upplevts av generationer efter det andra världskriget (Inglehart, 2018: 12). I olika länder har sedermera de materiella värderingarna gradvis övertagits av postmaterialism vilket innebär en alldeles annan uppsättning av värderingar som alltmera prioriteras i avancerade industriella samhällen. Samtidigt är övergången från materialism till postmaterialism inte den enda förändringen, snarare en del av en större kulturell förvandling som innebär en förändring i till exempel könsroller, sociala normer, attityder gentemot sexuella minoriteter och religion. Denna utveckling beror på ett samspel av ekonomisk utveckling samt kulturella och politiska förändringar som ger upphov till prioriteringar i värderingar som betonar självuttryckande, frihet och emancipation från auktoriteter, vilket bland annat främjar demokratisering. Den övergripande teorin av värdeförändring kan sammanfattas som process av mänsklig utveckling (Inglehart & Welzel 2005) som leder till en "kulturell evolution" (Inglehart, 2018). Idén om att ekonomisk tillväxt skapar trygghet och postmateriella värderingar har kritiserats i ljuset av den populistiska frammarschen i Europa och USA. Enligt Inglehart

(2018) har dessa områden trots den ekonomiska tillväxten tyvärr upplevt en ökad ekonomisk ojämlikhet som har utlöst en 'auktoritär reflex'. En tendens som uppstår då överlevnad är mindre självklart. I sådana fall tenderar människor att bli mera fientliga mot utgrupper och ena sig bakom en stark ledare. Den auktoritära reflexen kombinerat med reaktioner gentemot den kulturella förändringen har motiverat människor att stödja främlingsfientliga partier – denna kombination kallar Inglehart för '*cultural backlash*', d.v.s. en kulturell motreaktion eller bakslag.

I uppsatsen diskuterades även andra teorier som försöker förklara skiftet i värderingar. Russell Dalton ser att utvecklingen gett upphov till en ny form av medborgarpolitik vilket leder till ett ökande medborgerligt inflytande i politiken i och med nya former av deltagande. Flanagan & Lee argumenterar för ett skifte från auktoritära samhällen till libertarianska samhällen. De olika teorierna om modernisering strävar framför allt till att förklara *varför* det sker en värdeförändring i olika samhällen. Att det skett en förändring i värderingar är inte omtvistat. Snarare är det framför allt orsakerna till värdeförändringen som skapat debatt bland forskare.

I teorikapitlet presenterades även kort två olika typer av liberalism: värdeliberalism och ekonomisk liberalism. Tidigare forskning inom samhällsvetenskaper har tenderat att skilja mellan dessa två dimensioner eftersom de korresponderar till olika typer av frågeställningar och preferenser bland medborgare i olika länder. Genom decennierna har sådana frågor som tidigare varit omtvistade särskilt på den värdeliberala dimensionen omformats och nya klyftor och skiljelinjer har vuxit fram i Europa och USA. Trots detta finns det en tradition i det amerikanska civilsamhället att lumpa ihop både värdeliberalism och ekonomisk liberalism till ett spektrum, och den extrema polariseringen som kännetecknar det amerikanska medborgarsamhället är delvis sammankopplat med denna tendens.

3. Empiri

3.1 Metod och datamaterial

Avhandlingens syfte är att undersöka vilka amerikanska väljargrupper som kan klassas som liberala. Jag gör detta utifrån en operationell definition av begreppet liberal. Eftersom liberalism är ett tvådimensionellt koncept som består av värdeliberalism och ekonomisk liberalism är människor endast liberala när dessa två dimensioner sammanfaller. Naturligtvis kan en människa vara både liberal på en dimension, och icke-liberal på en annan dimension. Sådana respondenter klassificeras som endast värdeliberala eller ekonomiskt liberala.

För att kunna ange graden av total liberalism måste man först mäta graden av ekonomisk liberalism och värdeliberalism. Detta görs genom att analysera intervjudata från WVS som i analysen används för att skapa avhandlingens olika variabler. Graden av ekonomisk liberalism och värdeliberalism mäts i praktiken genom att skapa en indexvariabel för bägge dimensioner av liberalism. Indexvariablerna fungerar som avhandlingens beroende variabler. De analyseras med hjälp av kvantitativa analysmetoder. Efter analyserna kan indexen kombineras till ett index för total liberalism. Det totala indexet består av värdena 0 och 1, där värdet 1 anger om någon är liberal och värdet 0 anger om någon är icke-liberal. För att skapa den kombinerade indexvariabeln måste indexen för ekonomisk liberalism och värdeliberalism kodas om till dummy-variabler. Dummy-variabler antar endast två värden: 0 och 1. Denna kategorisering visar vilka respondenter som är liberala, eftersom värdet 0 innebär icke-liberal, och värdet 1 innebär liberal. Därefter kan indexen kombineras till att mäta en total grad av liberalism, som också består av värdena 0 och 1.

Datamaterialet analyseras med statistikprogrammet SPSS. I analysens utfall urskiljs hur medborgargrupperna klassificeras med stöd av deras angivna värderingar. Respondenternas värderingar analyseras utifrån ett antal utvalda frågor som mäter både värdeliberalism och ekonomisk liberalism. Respondenterna kategoriseras utgående från sina attribut och sin livssituation. Dessa kategorier består av olika medborgargrupperna som utgör analysens oberoende variabler. Med olika medborgargrupper avses grupperingar som består av: kön, ålder, utbildning, inkomst, ideologi, etnicitet och religion.

Kategoriseringen av medborgargruppernas värderingar utgår från mått av ekonomisk liberalism och värdeliberalism, inte utifrån subjektiv individuell självplacering. Även om självplacering har visats vara relativt ett pålitligt mått, är en metodologisk kritik att det inte finns en standardiserad definition på vad det innebär att vara liberal eller konservativ. I sådana fall har begrepp som 'liberal' och 'konservativ' olika betydelse för olika individer. Således finns det en risk för att en dimension inte beaktas (Cambell, 2018: 79-81, Conover Johnston & Feldman, 1981: 619-620). Därför är det också motiverat att mäta dessa två dimensioner skilt i början av den empiriska analysen. Då denna undersökning strävar efter att skapa ett mått på liberalism motsvarar ett mått utifrån individuell självplacering inte undersökningens syfte. Resultaten kan bli ytliga om man endast väljer att se på självrapportering. Att någon definierar sig som liberal eller konservativ säger inte nödvändigtvis särskilt mycket om var de *egentligen* befinner sig på ett politiskt- och ekonomiskt spektrum. Detta betyder inte att subjektiv självplacering är onödigt. Data om subjektiv självplacering kan ge svar på medborgargrupperns partiidentifikation vilket görs genom att fråga individer direkt vilket parti de identifierar sig med, vare sig det är republikanskt, demokratiskt eller någonting annat (Campbell, 2018: 79-87, Dalton, 2014: 27, 34, 207). Trots att opinionsmätning har en viktig roll i samhällsforskning, motsvarar mått som bygger på självrapporteringsdata inte avhandlingens syfte och metodologiska val.

En av de största utmaningarna i denna undersökning är att försöka skapa ett mått för en ideologi. För att lyckas med detta behövs tydliga parametrar inom vilka det går att manövrera. Operationaliseringar och metoder måste vara ändamålsenliga (Lantz, 2012: 15). Övergången från teori till empiri är heller inte entydigt. Liberalism är ett konceptuellt begrepp som har varierande betydelser för olika individer. Detta har konsekvenser för bland annat operationaliseringar som görs med stöd i den teoretiska referensramen. Om den teoretiska referensramen är för omfattande kan det bli utmanande att skapa en mätbar definition av liberalism (Halvorsen, 1992: 40, Pollock 2012: 7).

Ibland är teoretiska koncept så pass mångfacetterade att man behöver dimensioner för att kunna förklara dem. Enligt Halvarson (1992) består en dimension av s.k. "besläktade variabler", m.a.o. behövs de konkreta komponenter för att definiera ett koncept. Detta innebär att utfall måste hjälpa besvara forskningsfrågan. Därutöver bör variablerna som

uppgör en dimension vara mätbara (Lantz, 2012: 15, Halvorsen, 1992: 40, Pollock 2012: 9-10).

Den modell som presenteras på följande sida (Figur 3) består av två dimensioner. För att skapa mått på ekonomisk liberalism och värdeliberalism har ett antal frågor utifrån WVS enkätmaterial utvalts. För att kunna uppgöra en dimension ska de utvalda variablerna kunna mäta besläktade attribut av samma egenskap, eller som Halvorsen (1992) uttrycker det: *''En dimension är den uppsättning av besläktade variabler som kan betraktas som olika aspekter av samma egenskap''* (Halvorsen, 1992: 40).

För att i praktiken ha nytta av dimensionerna krävs det med andra ord att variablerna ska mäta varierande attribut av samma fenomen. Detta innebär att de variabler som används i denna undersökning för att mäta värdeliberalism eller ekonomisk liberalism bör kunna påvisas mäta besläktade attribut av samma egenskap. Variabler som uppgör en dimension bör påvisa en tillräckligt hög grad av multikollinearitet (samvariation). Multikollinearitet ett statistiskt fenomen som beror på att oberoende variabler samvarierar med varandra. I praktiken innebär detta att man inte kan veta hur stor effekten av en enskild variabel är, eftersom den egentligen mäter samma sak som en annan variabel som inkluderats i en modell. Detta är problematiskt eftersom multikollinearitet kan påverka resultatens reliabilitet i ett negativt hänseende. (Midi, Sarkar & Rana, 2010: 1-3)

3.2 Operationalisering och forskningsfrågor

Figur 3 består av två kombinerade dimensioner av ekonomisk liberalism och värdeliberalism. Den horisontella axeln anger graden av ekonomisk liberalism. Den vertikala axeln anger graden av värdeliberalism. Numreringarna i modellen representerar olika *''ideologiska kategorier''* och dessa kategorier är möjliga teoretiska utfall för olika medborgargrupper i analysen. Endast kategori 1 betraktas som liberal. Kategori 2, 3 och 4 kan således inte betraktas som liberala. Nedan beskrivs innebörden av de olika kategorierna:

- **Kategori 1: Liberal**

Liberal. Den kategori där både värdeliberalism och ekonomisk liberalism sammanfaller. De analysenheter som placeras i denna kategori kan således beskrivas som de mest liberala.

- **Kategori 2:** Ekonomiskt liberal men inte värdeliberal

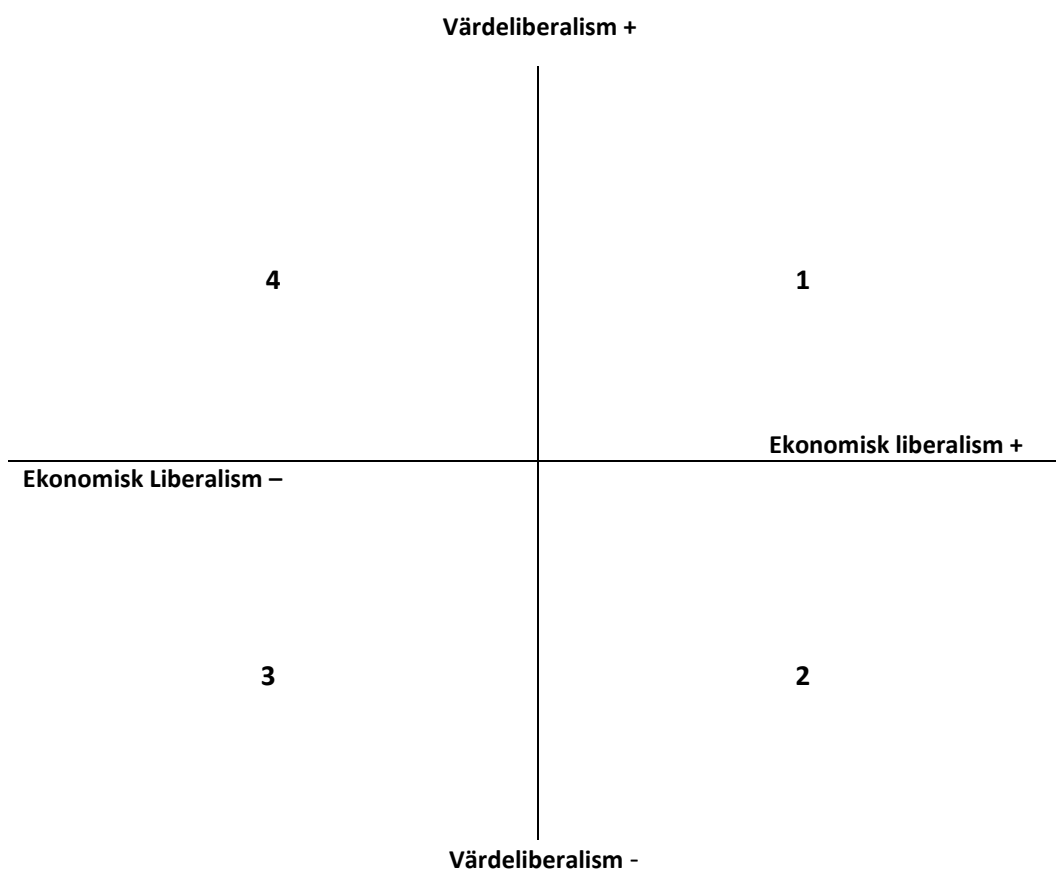
Inte liberal. Analysenheterna påvisar värdeliberala, men inte ekonomiskt liberala värderingar.

- **Kategori 3:** Varken värdeliberal eller ekonomiskt liberal.

Inte liberal. Analysenheterna påvisar ekonomiskt liberala värderingar, men inte värdeliberala värderingar.

- **Kategori 4:** Värdeliberal men inte ekonomiskt liberal.

Inte liberal. Analysenheterna är varken värdeliberala eller ekonomiskt liberala.

Figur 3: två dimensioner av liberalism

Den horisontella axeln mäter förhållandet till ekonomiska frågeställningar. Den vertikala axeln mäter förhållandet till värdeliberala frågeställningar. Värdeliberalism + anger en högre grad av värdeliberalism och ekonomisk liberalism + anger en högre grad av ekonomisk liberalism. Värdeliberalism - och Ekonomisk liberalism - anger det motsatta.

Den operationella definition på liberal är de grupperingar som placeras i kategori 1. De som placeras i kategori 2 och 3 är enbart liberala på en dimension och kan inte klassas som liberala för att de högst uppfyller hälften av kravet för liberalism. Kategori 4 kan inte klassas som liberal på någon dimension. I analysen kodas värdena två, tre och fyra med värdet noll, m.a.o. icke-liberala.

Trots att graden av liberalism kan variera betraktas alla analysenheter i kategori 1 som liberala. Analysenheter som faller i de övriga kategorierna kan således klassas som enbart ekonomiskt liberala eller värdeliberala, och betraktas i avhandlingens syfte som icke-liberala.

Utifrån detta utmynnar avhandlingens forskningsfrågor:

- **Vem är ekonomiskt liberal?**
- **Vem är värdeliberal?**
- **När sammanfaller ekonomisk liberalism och värdeliberalism: vem är liberal?**

3.3 Datamaterial

Avhandlingens datamaterial är nedladdat från World Values Survey (WVS). Mera specifikt är de frågor som användes för att mäta och operationalisera de beroende variablerna tagna från *World Values Survey 2010-2012* (Våg 6). Detta är det nyaste tillgängliga datamaterialet från WVS och valdes på denna grund som studiens enkätmaterial. En ytterligare enkätstudie WVS våg 7 håller på att genomföras och ska publiceras mellan 2019–2020. I den empiriska analysen används de WVS-intervjuer som genomförts i USA.

3.4 Metoddiskussion

Valet av metod bör grundas i de attribut som uppvisas av ens variabler (Halvorsen 1992: 108). Eftersom undersökningen genomförs med kvantitativa datamaterial kommer de metoder som tillämpas i studien vara sådana som är lämpliga för en statistisk undersökning.

Den första analysen som kommer att genomföras är medelvärdesanalys. Medelvärdesanalysen anger ett medelvärde för sambandet mellan variabler och är på flera sätt är enklare att tolka än en korstabell (Pollock: 2009: 105). Denna metod lämpar sig också bra till en början för att få en uppfattning om datamaterialet.

Därutöver kommer korrelationsanalys att tillämpas i analysen. Korrelationsanalys mäter sambandet mellan två variabler och det är en lämplig metod i början av en empirisk analys då man skapar sig en förståelse kring olika samband. Det vanligaste måttet som används i korrelationsanalys är Pearsons korrelationskoefficient eller *Pearson's r*. Korrelationskoefficienten kan anta värden mellan -1 och +1. Ett värde på -1 innebär ett perfekt negativt samband. Tvärtom anger ett värde på +1 ett perfekt positivt samband. Ett värde på noll anger inget samband. Ett värde på 0,5 anger medelmåttigt samband. Anmärkningsvärt är att Pearson's *r* inte kan ange kausalitet. Man vet inte hurdan orsak-verkan samband mellan variablerna det i verkligheten är frågan om, koefficienten anger enbart korrelationsstyrkan mellan variabler (Pollock, 2012: 105, 172-173, 187).

Efter korrelationsanalys tillämpas regressionsanalys. Syftet med regressionsanalys är att mäta effekten av x på y , eller effekten av den oberoende variabeln på beroende variabeln. Fördelen med regressionsanalys är att den kan mäta effekten av flera variabler samtidigt. Regressionsmodellen anger en s.k. förklaringsgrad (R^2) för regressionsmodellen som anger graden av variation som kan förklaras av oberoende variabeln eller variablerna.

Den sista metoden som kommer att användas är binär logistisk regressionsanalys. Metoden lämpar sig väl för studien eftersom de beroende variablerna (indexen) är kvalitativa och är dummy-kodade, d.v.s. antar endast två värden (0 och 1). Sammanslagningen av ekonomisk liberalism och värdeliberalism skapar den beroende variabeln för total liberalism. Logistisk regressionsanalys tillämpar sig bra för denna studie eftersom den förutsätter en beroende variabel som är dummykodad. Det är inte rekommenderat att göra en vanlig regressionsanalys med en dikotomisk beroende variabel. Till skillnad från vanlig OLS-regressionsanalys mäter logistisk regressionsanalys inte ett linjärt samband mellan variabler, utan uttrycker en sannolikhet till att något ska inträffa inom ett intervall av 0 och 1. En logistisk regressionsanalys kommer i denna undersökning att genomföras allra sist för den kombinerade indexvariabeln liberalism.

Reliabilitet och validitet är två begrepp som är viktiga och värda att kort diskutera. Dessa begrepp har att göra med hur verklighetsbaserade ens resultat är. Ett resultat som inte är tillräckligt valid mäter inte det som den avser mäta. Reliabilitet syftar på hur lätt det är att replikera en studie. Som typiska reliabilitetsproblem brukar räknas slumpfel, slarv, systematiska fel och dåliga antaganden. Ett bra sätt att mäta reliabilitet är genom *Cronbach's Alpha* eller faktoranalys. Dessa metoder mäter styrkan av den samvariation som ett givet antal utvalda variabler påvisar. Ett gränsvärde som brukar anges för Cronbach's Alpha är ca 0,7. Ett *Alpha*-värde på ca 0,7 brukar accepteras som ett tillräckligt starkt bevis för samvariation bland variabler (Pollock 2009: 19, Midi, Sarkar & Rana, 2013: 1-3).

3.4.1. Undersökningens beroende variabler

De frågor som utvalts från WVS-enkätmaterialen har använts för att mäta olika dimensioner av liberalism. Frågorna presenteras nedan.

Beroende variabel 1. Frågor som mäter graden av ekonomisk liberalism (direkt översatt från WVS-enkäten). Svartalternativen sträcker sig från 1–10:

V97. Privat ägande av företag och industri borde ökas – Statligt ägande av företag och industri borde ökas

V99. Konkurrens är bra. Den stimulerar människor att arbeta hårt och utveckla nya idéer – Konkurrens är skadligt. Den framkallar det värsta hos människor.

V100. I det långa loppet bringar hårt arbete oftast ett bättre liv – Hårt arbete bringar i allmänhet inte framgång, det handlar mera om tur och kontakter

De frågor som mäter ekonomisk liberalism sammanslås till ett index med en skala av 0–10, där 10 anger mycket låg grad av ekonomisk liberalism, och 0 anger en mycket hög grad av ekonomisk liberalism. Detta index skapas genom att addera de givna variablerna. Indexet skapas genom följande modell:

$$\hat{\text{ekonomisk liberalism}} = V97 + V99 + V100 / 3$$

Beroende variabel 2. Frågor som mäter graden av värdeliberalism (direkt översättning från WVS-enkäten): ”Var snälla och indikera vilka sorts människor ni inte skulle vilja ha som grannar. Ni kan kryssa för alla alternativ eller så kan ni låta bli att kryssa för något alternativ om alla dessa grupper skulle vara acceptabla för er som grannar”:

V37. Människor av annan ras

V38. Människor som har AIDS

V39. Immigranter/utländska arbetare

V40. Homosexuella

V41. Människor av en annan religion

V43. Ogifta par som lever tillsammans

V44. Människor som talar ett annat språk

De frågor som mäter både värdeliberalism sammanslås till ett index med en skala av 0–7, där 7 anger mycket låg grad av värdeliberalism, och 0 anger mycket hög grad av värdeliberalism. Detta index skapas genom att addera ihop de givna variablerna. Indexet skapas genom följande modell:

$$\hat{v\ddot{a}rdeliberal} = V37 + V38 + V39 + V40 + V41 + V43 + V44$$

Beroende variabel 3. Skapas genom att kombinera indexen för ekonomisk liberalism och värdeliberalism efter att de transformerats till dummyvariabler som antar värden 0 och 1.

$$ekonomisk\ liberalism * v\ddot{a}rdeliberalism = liberalism$$

3.4.2. Undersökningens oberoende variabler

Som studiens oberoende variabler har sådana variabler utvalts som dels kan definieras som medborgargrupper, dels sådana medborgargrupper som kan tänkas ha en statistisk förklaringskraft.

Avhandlingens oberoende variabler är följande: kön, ålder, utbildning, inkomst, religion, ideologi, partitillhörighet, medborgarskap och etnicitet. En del av variablerna med flera

svarsalternativ har sammanslagits för att underlätta tolkningen av resultaten, detta gjordes bland annat med den oberoende variabeln ålder. De oberoende variablerna presenteras i det följande.

Kön

V238: *Koda svarspersonens kön genom observation.*

Den oberoende variabeln kön anges i enkäten utifrån respondentens kön med man och kvinna som svarsalternativ. Intervjuaren anger respondentens kön.

Ålder

V242: *Det betyder att du är ___ år gammal (skriv de två sista siffrorna).*

Den oberoende variabeln ålder anges som födelseår. I datamaterialet kategoriseras respondenterna i olika åldersgrupper.

Respondenterna har därefter kategoriserats i följande sju åldersgrupper:

- 1) 18-29, 2) 30-39, 3) 40-49, 4) 50-59, 5) 60-69, 6) 70-79, 7) 80-93

Utbildning

V246: *Vad är din högsta utbildningsnivå [OBS: koda in den högsta förväntade utbildningsnivån om svarspersonen är en studerande].*

De olika svarsalternativen som enkätsfrågan anger är:

- 1) Ingen formell utbildning = 1
- 2) Inte genomförd grundskola (primary school) = 1
- 3) Genomförd grundskola = 2
- 4) Inte genomförd andra stadiets utbildning: teknisk/yrkesinriktad = 2
- 5) Genomförd andra stadiets utbildning: teknisk/yrkesinriktad = 3
- 6) Inte genomförd andra stadiets utbildning: universitets-förberedande = 3
- 7) Genomförd andra stadiets utbildning: universitets-förberedande = 4
- 8) Lite (*some*) utbildning på universitetsnivå: ingen examen = 5

- 9) Universitetsutbildning, fått examen = 6

Den oberoende variabeln utbildning anger respondenternas högst avlagda examen.

Svarsalternativen kommer att sammanslås och kategoriseras på följande sätt:

- 1) Inte genomförd grundskola eller ingen formell utbildning.
- 2) Genomförd grundskola
- 3) Inte genomförd andra stadiets utbildning (teknisk/universitets-förberedande)
- 4) Genomförd andra stadiets utbildning (teknisk/universitets-förberedande)
- 5) Universitetsutbildning utan examen
- 6) Universitetsutbildning med examen

Inkomst

V237: Nedan finns en inkomstskala där värdet 1 indikerar den lägsta inkomstgruppen, och värdet 10 indikerar den högsta inkomstgruppen i ditt land. Vi skulle vilja veta till vilken inkomstgrupp ditt hushåll tillhör. Var snäll och skriv in den siffra som lämpar sig bäst då du inkluderar alla löner, pensioner och annan inkomst (koda en siffra).

Denna oberoende variabel anger respondentens inkomst på en skala av 1-10. Ett mått som baserar sig på en inkomstskala är motiverad över respondentens subjektiva självplacering i samhällsklass, emedan begreppet klass introducerar andra föreställningar än enbart inkomst mätt i pengar. I datamaterialet kategoriseras de angivna svaren för inkomstgrupper utifrån skalan för inkomst på följande vis: 1-2: mycket låg inkomst, 3-4 låg inkomst, 5-6 medelinkomst, 7-8 hög inkomst, 8-10 mycket hög inkomst.

Religion

V144: Tillhör du en religion eller ett religiöst samfund? Om ja, vilken? (Koda svaret i den nedre listan. Koda 0 ifall respondenten inte tillhör något samfund)

Denna oberoende variabel anger om respondenten tillhör någon religion. Specificeringar på kategorin annan kommer inte att tas i beaktande utan kommer enbart att beskrivas i det samlade data som "annan" eller "övriga" för att undvika specifika tolkningar som baserar sig på liten sampelstorlek.

Svarsalternativ:

- 0) Nej: Tillhör inget religiöst samfund
- 1) Romersk-katolsk
- 2) Protestant
- 3) Ortodox (rysk, grekisk, etc.)
- 4) Jude
- 5) Muslim
- 6) Hinduist
- 7) Buddhist
- 8) Annan (specificera): ____

Etnicitet

V254. *(Koda etnisk grupp genom observation, modifiera för eget samhälle).*

Denna oberoende variabel anger respondentens etnicitet. Fem etniska grupper finns i datamaterialet. Modifierad för det amerikanska datamaterialet. Svarsalternativ (fritt översatt):

- 1) US: Vit, inte latinamerikansk (*Hispanic*)
- 2) US: Svart, inte latinamerikansk
- 3) US: Annan, inte latinamerikansk
- 4) US: Latinamerikansk
- 5) US: 2+ raser (*races*), inte latinamerikansk

Ideologi (självplacering)

V95. *Inom politiska frågeställningar talar människor ofta om "högern" och "vänstern". Hur skulle du placera dina egna åsikter?*

Den oberoende variabeln ideologi mäts i form av respondentens självpositionering. Frågan ger respondenten möjlighet att ange sin ideologiska självplacering. Den fråga som ställts i enkäten (variabel 95) är följande:

Skalan som anges går från 1 till 10 där 1 beskrivs som vänster och 10 som höger.

Medborgarskap

V246: Är du en medborgare i detta land?

Den oberoende variabeln medborgarskap anges av respondenterna i enkäten. Eftersom enkäten koncentrerar sig på medborgargrupper i USA kommer respondenterna i datamaterialet utan amerikanskt medborgarskap att kodas om som frånvarande och därmed tas deras svar inte i beaktande.

4. Analys

Cronbach's Alfa

För att kunna hävda att de beroende variablerna mäter olika aspekter av samma dimension, bör de variabler som utvaldes för att skapa både ett ekonomiskt-, och värdeliberal index påvisa samvariation. *Cronbach's Alfa* värdet på de variablerna som uppgör dimensionen ekonomisk liberalism var 0,700 vilket kan anses vara ett acceptabelt värde på samvariation i Cronbach's Alfa.

Cronbach's Alfa	Cronbach's Alpha based on Standardized Items	N of items
0,700	0,703	3

Tabell 1: Cronbach's Alfa, ekonomisk liberalism

De variabler som uppgör det värdeliberala indexet påvisar också samvariation. Värdet 0,696 är ett acceptabelt värde på samvariation eftersom den ligger såpass nära (0,004 enheter) gränsvärdet för 0,7.

Cronbach's Alfa	Cronbach's Alpha based on Standardized Items	N of items
0,696	0,716	7

Tabell 2: Cronbach's Alfa, värdeliberalism

4.1 Medelvärdesanalys

Medelvärdesanalysen genomfördes på följande variabler: kön, ålder, etnicitet, religion och ideologi (självplacering). Utifrån de index som skapades för värdeliberalism och ekonomisk liberalism anges ett medelvärde för de givna grupperna. Detta medelvärde anger hur värdeliberala och ekonomiskt liberala de olika grupperna är, varefter en jämförelse grupperna emellan underlättas. Skalan för värdeliberalism sträcker sig från 0–7. Värdet 0 står för 'mycket värdeliberal' och värdet 7 står för inte värdeliberal. Ett värde på 3,5 kan således klassas som varken värdeliberal eller värdekonservativt.

Skalan för ekonomisk liberalism sträcker sig från 1–10, där 1 står för 'mycket ekonomiskt liberal' och 10 står för 'inte ekonomiskt liberal'. Värdet 5 kan klassas som varken

ekonomiskt liberal eller ekonomiskt konservativ. Ett lågt värde på båda skalorna indikerar en högre grad av liberalism.

Alla värden har avrundats till en decimal och signifikansnivån står i parentes uttryckt som stjärnor (*) bredvid de beroende variablerna. Med variansanalys (ANOVA) mättes skillnaderna mellan olika grupper för de variabler som består av fler än två kategorier. För variabeln kön användes ett t-test som testade skillnaden mellan män och kvinnor. Signifikansnivån kan uttryckas med en, två eller tre stjärnor. Ett signifikansvärde som är 0,05 eller under är signifikant. Då brukar man säga att resultatet är signifikant på 95 % -nivån, eller på 0,05-nivån. I praktiken betyder det att sannolikheten är 95 % att resultatet inte beror på slumpen. Ett signifikansvärde på 95 % -nivån uttrycks med en stjärna. Ett signifikansvärde på 99 % brukar anges med två stjärnor. Man kan också säga att ett värde då är signifikant på 0,01-nivån. Ett signifikansvärde på 99,9 % kan också uttryckas som 0,001 och alla värden under detta uttrycks med tre stjärnor. De olika nivåerna på 95, 99 och 99,9 betecknar konfidensintervall. Nedan analyseras resultaten från medelvärdesanalysen. Envägs variansanalysen visade att alla parvisa jämförelser i en variabel inte var signifikanta, men trots detta blev slutresultatet mellan grupperna signifikant.

		Värdeliberal	Ekonomiskt liberal
Man	Medelvärde	0,88	3,4
	N	977	945
Kvinna	Medelvärde	,63	3,8
	N	1051	1013
Totalt	Medelvärde	,75	3,6
	N	2028	1958
Medelvärdesskillnad		0,231	-0,295
Sig. 2-tailed		***	***

Tabell 3: medelvärdesanalys kön

Enligt medelvärdesanalysen är kvinnor mera värdeliberala än män, och män mera ekonomiskt liberala än kvinnor. Avrundat till närmaste decimal har kvinnor ett genomsnittligt värde på 0,6 och männen 0,9. Det genomsnittliga värdet för ekonomisk liberalism är för kvinnor 3,8 medan det är 3,4 för männen. Modellen är statistiskt signifikant.

Åldersgrupper		Värdeliberal	Ekonomiskt liberal
18–29	Medelvärde	,72	3,97
	N	405	392
30–39	Medelvärde	,64	3,77
	N	318	303
40–49	Medelvärde	,75	3,63
	N	339	330
50–59	Medelvärde	,65	3,46
	N	428	413
60–69	Medelvärde	,84	3,37
	N	332	323
70–79	Medelvärde	,98	3,14
	N	152	142
80–93	Medelvärde	1,15	2,86
	N	55	54
Totalt	Medelvärde	,75	3,59
	N	2028	1958
Sig. mellan grupper		**	***

Tabell 4: medelvärdesanalys, ålder

Respondenterna har indelats i sju olika grupper där vissa skillnader framstår. De äldsta åldersgrupperna (60–69, 70–79, 80–93) är minst värdeliberala. Även 40–49 åringar är aningen konservativare än de resterande grupperna. De övriga åldersgrupperna är förhållandevis nära varandra trots att graden av värdeliberalism inte sjunker för varje ålderskohort. Åldersgruppen 30–39 och 50–59 framstår som de mest värdeliberala grupperna. Signifikansen ligger på 0,001-nivån

Signifikansnivån för ekonomisk liberalism är på 0,001-nivån. Gällande ekonomisk liberalism kan man konstatera att de två äldsta åldersgrupperna (70–79 och 80–93) är de mest ekonomiskt liberala grupperna varefter graden av ekonomisk liberalism stadigt sjunker för varje yngre åldersgrupp. Varje yngre ålderskohort är m.a.o. mindre ekonomiskt liberal än den föregående och således är den minst ekonomiskt liberala gruppen 18–29 åringarna.

Etnicitet		Värdeliberal	Ekonomiskt liberal
US: vit	Medelvärde	,79	3,37
	N	1451	1498
US: svart	Medelvärde	,68	4,31
	N	221	214

US: latinamerikansk	Medelvärde	,45	4,29
	N	189	175
US: Annan	Medelvärde	0,63	3,58
	N	66	66
US: 2+ etniciteter	Medelvärde	1,18	4,16
	N	55	53
Totalt	Medelvärde	,75	3,59
	N	2028	1958
Sig. mellan grupper		**	***

Tabell 5: medevärdesanalys, etnicitet

De med latinamerikansk etnicitet är de mest värdeliberala, och den minst värdeliberala gruppen är i snitt de med 2+ etniciteter (men inte innehavande latinamerikanskt påbrå). Denna sampelstorlek är hur som helst för litet för att ta i beaktande. Således är vita den minst värdeliberala gruppen. Modellen är signifikant på 0,001-nivån.

Religion

Religion		Värdeliberal	Ekonomiskt liberal
Ingen religion	Medelvärde	,68	3,98
	N	677	657
Protestant	Medelvärde	,87	3,01
	N	524	511
Romersk-katolsk	Medelvärde	,62	3,5
	N	416	400
Annan religion	Medelvärde	,91	3,75
	N	321	307
Jude	Medelvärde	,43	3,52
	N	40	39
Buddist	Medelvärde	,52	4,43
	N	10	10
Ortodox	Medelvärde	,72	3,14
	N	6	6
Muslim	Medelvärde	,00	4,70
	N	5	5
Hindu	Medelvärde	1,97	5,58
	N	4	3
Totalt	Medelvärde	,62	3,50

	N	416	400
Sig. mellan grupper		**	***

Tabell 6: medvärdesanalys, religion

Då det kommer till olika religiösa samfund finns det vissa skillnader. Ortodoxa (N=6), judar (N=40), muslimer (N=5), buddhister (N=10) och hinduer (N=4) utesluts ur analysen p.g.a. litet urval. Av de kvarstående religiösa samfunden återstår protestanter, romersk-katoliker, andra; inte specificerade och de som inte tillhör något religiöst samfund. Av dessa är medlemmar av det romersk-katolska samfundet de mest värdeliberala. De näst mest värdeliberala är de som inte tillhör något religiöst samfund. De mest ekonomiskt liberala religiösa samfundet är protestanterna. De minst ekonomiskt liberala är de som inte tillhör ett religiöst samfund.

Ideologi (självplacering)

Ideologi (självplacering)		Värdeliberal	Ekonomiskt liberal
Mycket vänster	Medelvärde	,38	4,47
	N	101	101
Vänster	Medelvärde	,38	4,05
	N	288	281
Center	Medelvärde	1010	3,82
	N	,73	966
Höger	Medelvärde	,90	3,00
	N	364	355
Mycket höger	Medelvärde	1,24	2,42
	N	221	214
Total	Medelvärde	,75	3,58
	N	1984	1917
Sig. mellan grupper	N	***	***

Tabell 7: medvärdesanalys, ideologisk självplacering

De allra minst värdeliberala är de respondenter som angett att de är längst till höger. Tillika är de som ideologiskt placerar sig längst till höger de mest ekonomiskt liberala. Den mest värdeliberala gruppen är de som placerar sig i kategori 2, 3 och 4. De respondenter som angivit sig i kategorierna åtta, nio och höger är betydligt mycket mera ekonomiskt liberala än de övriga respondenterna. Detta gäller också dels kategori sju. De

minst ekonomiskt liberala grupperna är de som är mest värdeliberala. Skillnaderna är signifikanta på 0,001-nivån.

4.2 Korrelationsanalys

Korrelationsanalysen genomfördes på följande oberoende variabler: ålder, inkomst och utbildning. En negativ korrelation innebär att ett högt värde på ena variabeln korrelerar med ett lågt värde på en annan variabel.

Ålder

Värdeliberalism har ett negativt samband med ålder. Pearsons R värdet är 0,058. Detta innebär att korrelation mellan variablerna är svag, men att en högre ålder korrelerar med lägre grad av värdeliberalism eftersom sambandet är negativt. Sambandet är signifikant på 0,01-nivån.

Ekonomisk liberalism har ett positivt samband med (högre) ålder. Även om tabellen visar ett negativt samband bör man komma ihåg att ett lägre värde på båda dimensionerna innebär en högre grad av liberalism. Detta innebär att då åldern ökar så ökar graden av ekonomisk liberalism, även om sambandet inte är starkt. Korrelationen är signifikant på 0,01-nivån.

		Värdeliberal	Ekonomiskt liberal
Ålder	Pearson's R	**	**
	Sig.	,009	,000
	N	2028	1958

Tabell 8: korrelationsanalys, ålder

Inkomst

Skalan för inkomst sträcker sig från 1–10. Värdet 1 innebär att man tillhör den lägsta inkomstgruppen, och värdet 10 anger det motsatta.

Ekonomisk liberalism har ett positivt samband med inkomst. Detta innebär att då inkomsten ökar, så ökar även graden av ekonomisk liberalism (eftersom indexets skala är

från 1–10, där 1 innebär mycket ekonomiskt liberal). Korrelation är svag med ett värde på -0,068, men är ändå signifikant på 0,01-nivån.

Värdeliberalism har också ett signifikant samband med inkomst på 0,01-nivån. Korrelationen är positiv, men mycket svag med värdet 0,074. Det innebär att då inkomsten ökar, då ökar även graden av värdeliberalism.

		Värdeliberal	Ekonomiskt liberal
Inkomst	Pearson's R	**	**
	Sig.	,001	,003
	N	1997	1934

Tabell 9: korrelationsanalys, inkomst

Utbildning

Skalan för utbildning sträcker sig från 1 till 9. Värdet 1 innebär att respondenten inte har någon formell utbildning och värdet 9 innebär att respondenten har en universitetsexamen. Desto högre värde, desto mer utbildad är respondenten.

Värdeliberalism har en positiv korrelation med utbildning men sambandet är inte starkt. Det positiva sambandet tyder ändå att en högre grad av utbildning korrelerar med högre grad av värdeliberalism.

Ekonomisk liberalism har också en positiv korrelation med utbildning. Detta samband påvisar att en högre utbildning har ett samband med högre grad av ekonomisk liberalism, men sambandet är inte starkt.

		Värdeliberal	Ekonomiskt liberal
Utbildning	Pearson's R	-,151**	-,117**
	Sig.	,000	,000
	N	2028	1958

Tabell 10: korrelationsanalys, utbildning

4.3 Regressionsanalys

Härnäst tolkas koefficienterna för regressionsanalysen. Regressionskoefficienten (B) ska tolkas som den oberoende variabelns effekt på den beroende variabeln, då den oberoende variabeln ökar med en enhet. Till exempel på skalan av ideologisk självplacering står värdet '1' för vänster och värdet '10' för höger. En ökning av ett (1) på denna skala innebär m.a.o. att för varje enhetsökning av ideologi minskar graden av värdeliberalism med 0,106 eftersom B-koefficienten antar värdet -0,106.

Vissa oberoende variabler befinner sig inte på intervallnivå, d.v.s. det finns inte en given rangordning mellan de olika kategorierna, exempelvis de religiösa grupperna. Det går inte att hävda att en viss religiös grupp är "mera" än en annan, d.v.s. variabler på nominell skalnivå kan inte anta ett högre värde än en annan nominell variabel

På grund av detta används så kallade dummy-variabler. Effekten av dummy-variabeln, d.v.s. dess koefficient, ska tolkas i jämförelse till de övriga (referens)grupperna som effekten av att besitta en viss egenskap. Exempelvis så antar koefficienten för dummy-variabeln "ingen religion" (**tabell 10**) värdet -,096. Denna siffra tolkas som att effekten av att inte tillhöra något religiöst samfund ökar på graden av värdeliberalism med -,096.

Modell för värdeliberalism

Tabell 11: regressionsanalys, värdeliberalism

	B	Std.fel	t.	Sig.
Konstant	1,558	,237	6,567	***
Könstillhörighet (kvinna)	-, 226	,056	-4,050	***
Ålder	,002	,002	1,045	Ej sig.
Utbildning	-, 147	,024	-6,047	***
Inkomst	-, 041	,015	-2,679	Ej sig.
Ideologi (självplacering)	,106	,014	7,376	***
Etnicitet: vit	,075	,078	,967	Ej sig.
Etnicitet: latin	-, 357	,120	-2,977	*
Protestant	,028	,086	,331	Ej sig.
Ingen religion	-, 096	,080	-1,196	Ej sig.

Romersk-katolsk	-, 127	,091	-1,400	Ej sig.
Modell 1	R ,281	R² ,079	Std.fel ,074	Sig. ***

Standardfel i parentes: * p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001

Utifrån modellens sammanfattning kan man konstatera att 7,9 % av variansen i den beroende variabeln värdeliberalism kan förklaras av de oberoende variablerna. Värdet **R²** anger de oberoende variablernas förklaringskraft. Hela modellen är statistisk signifikant på 0,001-nivån.

Kön

B-koefficienten för kön är -0,226. Det innebär att i jämförelse med män är kvinnor 0,226 enheter mera värdeliberal. Resultatet är signifikant på 0,001-nivån. T-värdet på variabeln är 4,057 och är således den tredje viktigaste variabeln i regressionsmodellen.

Ålder

Resultatet är inte signifikant.

Utbildning

B-koefficienten för utbildning är -0,147. För varje ökad utbildningsnivå ökar värdeliberalism med 0,147. Resultatet är signifikant på 0,001-nivån. T-värdet på utbildning är -6,047 och är således den näst viktigaste variabeln i regressionsmodellen.

Inkomst

Resultatet är inte signifikant.

Ideologisk självplacering

B-koefficienten för ideologisk självplacering är 0,106. Detta innebär att då självplaceringen ökar med en enhet (d.v.s. skiftas ”högerut”), så minskar graden av värdeliberalism med 0,106 enheter. T-värdet för ideologisk självplacering är -7,369 och denna variabel är således den viktigaste variabeln i hela regressionsmodellen.

Etnicitet

Resultatet är inte signifikant.

1. Vita amerikaner

Resultatet är inte signifikant.

2. Amerikaner med latinskt påbrå

Resultatet är inte signifikant.

Religion

Denna variabel omkodades till tre olika dummy variabler som togs in i regressionsmodellen. Dessa tre variabler är protestanter, romersk-katoliker och de som inte tillhör något religiöst samfund. Inget av dessa resultat var signifikanta.

1. Protestanter

Resultatet är inte signifikant.

2. Katoliker

Resultatet är inte signifikant.

3. Tillhör inget religiöst samfund

Resultatet är inte signifikant.

Multikollinearitet

Med testet multikollinearitet försäkras att modellens oberoende variabler inte samvarierar för mycket.

Variabel	VIF
<i>Könstillhörighet (kvinna)</i>	<i>1,009</i>
<i>Ålder</i>	<i>1,090</i>
<i>Utbildning</i>	<i>1.136</i>
<i>Protestant</i>	<i>1.811</i>
<i>Romersk-katolsk</i>	<i>1.746</i>
<i>Ingen Religion (ateist)</i>	<i>1.837</i>
<i>Etnicitet: Vit</i>	<i>1.652</i>
<i>Etnicitet: Latin</i>	<i>1.754</i>
<i>Ideologi (självplacering)</i>	<i>1.062</i>

Tabell 12: VIF-värden för värdeliberalism

Modell för ekonomisk liberalism*Tabell 13: regressionsanalys, ekonomisk liberalism*

	B	Std.fel	t.	Sig.
Konstant	6,961	,324	21,453	***
Könstillhörighet (kvinna)	,350	,076	4,600	***
Ålder	-, 011	,002	- 4,559	***
Utbildning	-, 155	,033	- 4,664	***
Inkomst	-, 001	,021	-, 060	Ej sig.
Ideologi (självplacering)	-, 238	,020	-12,190	***
Etnicitet: vit	-, 553	,165	-5,255	Ej sig.
Etnicitet: latin	,188	,165	1,143	Ej sig.
Protestant	-, 345	,117	-2,938	*
Ingen religion	,117	,110	1,062	Ej sig.
Romersk- katolsk	-, 130	,124	-1,048	Ej sig.
Modell 1	R ,408	R² ,167	Std.fel ,162	Sig. ***

Standardfel i parentes: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Utifrån modellens sammanfattning kan man konstatera att 16,7 % av variansen i den beroende variabeln ekonomisk liberalism kan förklaras av de oberoende variablerna. Värdet R^2 anger de oberoende variablernas förklaringskraft. Hela modellen är statistisk signifikant på 0,001-nivån.

Kön

B-koefficienten för kön är 0,350. Detta innebär att kvinnor är 0,350 enheter mindre ekonomiskt liberala än män. T-värdet för variabeln är 4,600 och är den femte viktigaste variabeln i modellen. Resultatet är signifikant på 0,001-nivån.

Ålder

B-koefficienten för ålder är $-0,011$. Detta innebär att äldre åldersgrupper är mera ekonomiskt liberala, eller då åldern ökar med en enhet så minskar graden av ekonomisk liberalism med $0,11$. T-värdet är $-4,705$ och är således den fjärde viktigaste variabeln i modellen. Resultatet är signifikant på $0,001$ -nivån.

Utbildning

B-koefficienten för utbildning är $-0,155$. Detta innebär att en enhets ökning i utbildning har en effekt på $-0,155$ på ekonomisk liberalism: med andra ord ökar högre utbildning på graden av ekonomisk liberalism. T-värdet är $-4,664$ och således är utbildning den tredje viktigaste variabeln i modellen. Resultatet är signifikant på $0,001$ -nivån.

Ideologi (självplacering)

B-koefficienten för variabeln ideologi är $-0,238$. Detta innebär att en enhets förändring i ideologisk självplacering leder till en ökning av $0,238$ i ekonomisk liberalism. De som är längre till höger är mera ekonomiskt liberala. T-värdet för ideologi är $-12,199$ och således är ideologi den viktigaste variabeln i modellen. Resultatet är signifikant på $0,001$ -nivån.

Inkomst

Resultatet är inte signifikant.

Etnicitet

Resultatet är inte signifikant.

3. *Vita amerikaner*

Resultatet är inte signifikant.

4. *Amerikaner med latinskt påbrå*

Resultatet är inte signifikant.

Religion

Tre dummy-variabler skapades från denna variabel och togs med i regressionsmodellen.

4. *Protestanter*

B-koefficienten är -0,345, vilket innebär att protestanter är 0,345 enheter mera ekonomiskt liberala än andra religiösa samfund. T-värdet för protestanter är -2,938 och är den sjätte viktigaste variabeln i modellen. Resultatet är signifikant på 0,05-nivån.

5. *Katoliker*

Resultatet är inte signifikant.

6. *Tillhör inget religiöst samfund*

Resultatet är inte signifikant.

Multikollinearitet

Med testet multikollinearitet försäkras att modellens oberoende variabler inte samvarierar för mycket.

Variabel	VIF
<i>Könstillhörighet (kvinna)</i>	1,012
<i>Ålder</i>	1,088
<i>Utbildning</i>	1.128
<i>Protestant</i>	1.833
<i>Romersk-katolsk</i>	1.088
<i>Ingen Religion (ateist)</i>	1.849
<i>Etnicitet: Vit</i>	1.625
<i>Etnicitet: Latin</i>	1.702
<i>Ideologi (självplacering)</i>	1.064

Tabell 14: VIF-värden för ekonomisk liberalism

4.4 Logistisk regressionsanalys

Inför den binära logistiska regressionsanalysen omkodades både indexet för värdeliberalism och ekonomisk liberalism till index med två dummy-variabler (1 = liberal, 0 = icke-liberal). Därefter sammanslogs båda indexen till ett 'liberalism total' index som både beaktar ekonomisk liberalism och värdeliberalism.

Skalan för värdeliberalism sträcker sig från 0–7. Värdet 0 innebär att en respondent är mycket värdeliberal. Då det värdeliberala indexet omkodades till en dummy-variabel antog värdena 1–3 värdet 1. Alla de övriga värden antog värdet 0. Enligt dummy kodningen står värdet 1 för liberal, och värdet 0 för icke-liberal. Indexet som mäter ekonomisk liberalism sträcker sig från 1–10, där 1 innebär mycket ekonomiskt liberal. Då det ekonomiskt liberala indexet omkodades till en dummy variabel, antog värdena 1–3, det nya värdet 1 (liberal) och resten antog värdet 0 (icke-liberal).

På så vis skapades två dummy 'index' variabler vilka bägge kategoriserade värdeliberala och ekonomiskt liberala respondenter med värdet 1, och alla de övriga med värdet 0. Därefter kombinerades indexen för att framställa ett index för total liberalism. Den fungerar som beroende variabeln för den binära logistiska regressionsanalysen.

Den logistiska regressionen skriver ut s.k. logaritmerade proportioner av odds. Dessa anger graden av sannolik ökning eller minskning av effekten på den beroende variabeln (y) då den oberoende variabeln (x) ökar med 1. Till exempel kan man utifrån resultaten identifiera utbildningens b-koefficient som 0,216. Det innebär att graden av liberalism (y) sannolikt kommer att öka med 0,216 enheter då utbildning (x) ökar med en enhet.

Regressionsmodellens (tabell 1) 'output' anger s.k. *Wald*-värden. Dessa värden tolkas i förhållande till andra *Wald*-värden i tabellen och de anger signifikansen av en variabel. Desto högre värde, desto viktigare är variabeln. Till näst analyseras resultaten från den logistiska regressionsanalysen. Modellens *Nagelkerke R* -värde är 0,087.

Modell för liberalism*Tabell 15: logistisk regression, liberalism*

	B	S.E.	Wald	Sig.	Exp (B)
Konstant	-3,205	.426	56,526	***	,830
Kön (kvinna)	-, 186	,095	1,653	Ej sig.	,830
Ålder	,004	,003	1,654	Ej sig.	1,004
Utbildning	,216	,044	24,575	***	1,241
Inkomst	,049	,026	3,549	Ej sig.	1,050
Ideologi (självlplacering)	,120	,025	23,392	***	1,127
Protestant	,364	,146	6,321	*	1,440
Romersk- katolsk	,324	,155	4,400	*	1,383
Ingen religion	-, 025	,137	,032	Ej sig.	,976
Etnicitet: vit	,427	,133	,043	**	1,533
Etnicitet: latin	-, 044	,211	,043	Ej sig.	,957
Modell				Sig.	Nagelkerke R²
				***	,087

Standardfel i parentes: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Kön

Resultatet är inte signifikant. Resultatet var 0,001 enheter från 0,05-nivån.

Ålder

Resultatet är inte signifikant.

Utbildning

B-värdet för utbildning är 0,216 och resultatet är signifikant på 0,001-nivån. Detta innebär att om utbildning ökar med 1 enhet så ökar den naturliga logaritmen av oddset för liberalism 0,216 enheter då utbildning stiger med en enhet. Wald-värdet för utbildning är 24,575 och utbildning är således den mest signifikanta variabeln i den logistiska regressionsmodellen.

Inkomst

Resultatet är inte signifikant. Resultatet var 0,01 enheter från 0,05-nivån.

Ideologi

B-värdet för ideologi är 0,120. Resultatet är signifikant på 0,001-nivån. Graden av liberalism ökar med 0,120 enheter då ideologi ökar med 1 enhet. Wald-värdet är 23,592. Efter utbildning är ideologi den mest signifikanta variabeln.

Religion

1. Protestant

B-värdet för protestanter är 0,364. Resultatet är signifikant på 0.05-nivån.

2. Romersk-katolsk

B-värdet för romersk-katoliker är 0,324. Resultatet är signifikant på 0.05-nivån.

3. Ingen religion

Resultatet är inte signifikant.

Etnicitet

1. Vit

B-värdet för denna etniska grupp är 0,427 och är signifikant på 0,01-nivån. Detta innebär att denna etniska grupp är 0,427 enheter mera liberala än referensgruppen.

2. Latin

Resultatet är inte signifikant.

5. Resultat

Det framkom intressanta resultat från medelvärdesanalysen. Det främsta resultatet är att de flesta amerikanska medborgargrupper är väldigt värdeliberala. På skalan som mäter värdeliberalism (0–7) fanns inte en enda grupp över värdet 1 (= mycket värdeliberal). Alla medborgargrupper fluktuerade mellan 0 och 1. Skalan som mäter ekonomisk liberalism hade en betydligt större distribution mellan medborgargrupperna.

Som konstaterat är distributionen av ekonomisk liberalism mycket större än distributionen av värdeliberalism bland olika grupper. Den mest värdeliberala gruppen var de som placerade sig ideologiskt till vänster i kategori 3 (0,34). Den minst värdeliberala gruppen var de i åldersgruppen 18–29 (0,98). Den mest ekonomiskt liberala gruppen var den som placerade sig ideologiskt till höger i kategori 9 (2,24). Den minst ekonomiskt liberala gruppen var personer med latinsk etnicitet (4,29). Gällande ekonomisk liberalism är det centrala resultatet att de flesta grupper är ekonomiskt liberala, men inte extremt ekonomiskt liberala.

Vissa samband kan diskuteras ytterligare. När det gäller könsfördelningen visar det sig att kvinnor är mera värdeliberala än män, och att män är mera ekonomiskt liberala än kvinnor.

Det är inte heller förvånande att yngre åldersgrupperna var mera värdeliberala än äldre åldersgrupper, trots att den allra yngsta kohorten inte var mest värdeliberal i denna studie. De åldersgrupper som är över 60+ år är betydligt mycket mindre värdeliberala än alla grupper under årsgränsen 60. De högsta åldersgrupperna är dock de mest ekonomiskt liberala. Den yngsta åldersgruppen är däremot den minst ekonomiskt liberala gruppen

Skillnaderna i etnicitet var inte stora. Alla etniska grupper med tillräcklig sampelstorlek kan sägas vara väldigt värdeliberala. Däremot fanns det skillnader på skalan av ekonomisk liberalism. Vita är den mera ekonomiskt liberala gruppen. Den mest värdeliberala etniciteten är de med latinskt påbrå.

Bland religiösa samfund var det katolikerna och de som inte tillhör något samfund som var de mest värdeliberala grupperna. Gällande ekonomisk liberalism var spridningen återigen större mellan olika grupper. De minst ekonomiskt liberala var de som inte tillhörde något religiöst samfund alls. Näst minst ekonomiskt liberala var de som tillhör något annat; inte specificerat religiöst samfund och de mest ekonomiskt liberala var

protestanterna. Varför skillnaden mellan protestanter och de som inte tillhör ett religiöst samfund är så pass stor (~1) är inte enkelt att förklara. Man kan spekulera att skillnaden delvis kunde bero på att de som inte tillhör något religiöst samfund eventuellt upplever att de inte har ett liknande skydds nät som de tillhörande andra religiösa samfund. Då skulle statens betydelse som ett ekonomiskt skydds nätverk antagligen öka. Delvis kan andra demografiska och inkomstrelaterade faktorer säkerligen förklara denna skillnad.

De minst överraskande resultaten gällde den ideologiska självplaceringen. Respondenternas ideologiska självplacering på en vänster-höger skala är intressant av flera orsaker: traditionellt brukar vänstern / liberala associeras med statlig inblandning (förstatligande, inkomstdistribution, reglering) medan högern / konservativa brukar associeras med mindre statlig inblandning. Denna logik återspeglas i den ideologiska själv placeringen: desto längre till vänster, desto mer värdeliberal är respondenten. En intressant skillnad framkom bland de tre mest värdeliberala kategorierna: kategorierna två, tre och fyra är i genomsnitt mera värdeliberala än de respondenter som angett att de är längst till vänster; trots allt är skillnaden inte stor. Mest ekonomiskt liberala var de respondenterna som placerat sig längre högerut. En liknande skillnad mellan kategorierna finns här: de respondenterna som befinner sig längst till höger är mindre ekonomiskt liberala än den föregående kategorin.

Korrelationsanalysen för variablerna inkomst, utbildning och ålder var alla signifikanta på 0,01-nivån. Trots detta är sambanden svaga. Det starkaste sambandet finns mellan värdeliberalism och utbildning. Därefter är de starkaste sambanden mellan ålder och utbildning samt ekonomisk liberalism. I jämförelse med de övriga variablerna påvisar särskilt variabeln utbildning ett starkare bivariat samband med båda dimensionerna av liberalism. Det svagaste sambandet fanns mellan ålder och värdeliberalism, och därefter mellan inkomst och både ekonomisk liberalism samt värdeliberalism.

Även om korrelationsanalysen påvisade signifikanta samband så var sambanden svaga. Samtidigt var de samband som framkom i analysen sådana som man kunde förvänta sig. En orsak till att sambandet mellan variablerna eventuellt var svaga kan ha varit att skillnaderna i medelvärdesanalysen också var relativt ringa. Den fråga som således uppstår är om frågorna som uppgör studiens index tillräckligt polariserande eller om de uppvisar tillräcklig validitet. Det är ingen tvekan om att de är mått på ekonomisk liberalism och värdeliberalism, men frågan är snarare är de frågor som uppgör indexen

tillräckligt inkluderande. Med andra ord innehåller de tillräckligt mångsidiga variabler som kan antas uppgöra en dimension av ekonomisk liberalism och värdeliberalism. Sannolikt beror svaga samband på att en så stor andel av respondenter är både ekonomiskt- och värdeliberala. På grund av den stora andelen värdeliberala respondenter skevs fördelningen till förmån för ekonomisk liberala respondenter – värdena är låga för att spridningen är liten.

Resultatet från OLS-regressionen för värdeliberalism har fyra signifikanta variabler: kön (kvinna), utbildning, ideologi och etnicitet: latin. Alla förutom ideologi har en positiv effekt på värdeliberalism. Med andra ord ökar utbildning, latinsk etnicitet och det att man är kvinna på sannolikheten för värdeliberalism. Även ideologisk självplacering påvisar en positiv effekt ifall respondenten placerar sig vänsterut på en vänster-höger skala.

Signifikanta variabler för ekonomisk liberalism var: kön (kvinna), utbildning, ålder, ideologi, och protestantism. En positiv effekt på ekonomisk liberalism uppnås av utbildning och protestantism. Även ideologisk självplacering påvisar en positiv effekt ifall respondenten placerar sig högerut på en vänster-höger skala. Att vara kvinna minskar på sannolikheten för att vara ekonomiskt liberal.

Resultaten utifrån den logistiska regressionsanalysen visar att flera signifikanta variabler från OLS-regressionerna även påvisar en signifikant effekt i logistiska regressionsanalysen. De variablerna med signifikant effekt i den logistiska regressionsanalysen var utbildning, ideologi, protestantism och romersk-katolicism. Vissa signifikanta variabler från OLS-regressionerna föll även bort i den logistiska regressionen, framför allt variabeln kön.

5.1 Vem är liberal?

Tabell 16 visar alla signifikanta utfall från regressionsmodellerna. De två första kolumnerna betecknar resultaten från OLS-regressionerna för både ekonomisk liberalism och värdeliberalism. Den sista kolumnen betecknar resultatet från den logistiska regressionsanalysen för kombinerad ekonomisk liberalism och värdeliberalism, d.v.s. liberalism. Utifrån kolumnen kan fyra observationer göras, nämligen att det finns:

- 1) Variabler som är signifikanta på alla dimensioner
- 2) Variabler som är signifikanta på två dimensioner

- 3) Variabler som är signifikanta på enbart en dimension
- 4) Variabler utan signifikans

Variabel	Värdeoliberalism	Ekonomisk liberalism	Liberalism
<i>Kön</i>	***	***	
<i>Ålder</i>		***	
<i>Utbildning</i>	***	***	***
<i>Inkomst</i>			
<i>Ideologi</i>	***	***	***
<i>Etnicitet: vit</i>			**
<i>Etnicitet: latin</i>	*		
<i>Protestant</i>		*	*
<i>Romersk-katolsk</i>			*
<i>Ingen religion</i>			

Tabell 16: signifikanta regressionsvariabler

Orsaken till att en variabel är signifikant i dimensionerna för ekonomisk liberalism och värdeoliberalism, men inte i den kombinerade dimensionen kan förklaras på olika sätt. Detta beror åtminstone delvis på att variablerna inte påvisade en signifikant effekt i regressionsmodellens konstantförhållande under kontroll av andra variabler. Kategorin liberalism består av att värdeoliberalism och ekonomisk liberalism sammanslagits. Denna omkodning kan rimligtvis antas ha påverkat resultatet i den logistiska regressionsanalysen vars syfte var att se hurdana samband studiens oberoende variabler har med liberalism.

Alla de variabler som är signifikanta i den logistiska regressionsanalysen har ett statistiskt signifikant samband med liberalism. Följande variabler är signifikanta på alla dimensioner: utbildning (***) och ideologi (***). Dessa är utan tvekan de viktigaste variablerna för liberalism, något som bekräftas av variablernas höga *Wald*-värden i förhållande till övriga variabler i modellen.

Signifikanta variabler i modellen för liberalism är även: vit etnicitet, protestantism och katolicism. Den enda variabeln som är signifikant i de två första regressionsmodellerna föll bort i den tredje: kön. Hur som helst var kön *nästan* signifikant i den logistiska regressionen: *endast 0,001 enheter från 95%-nivån*. Även inkomst blev nästan signifikant och befann sig *0,01 enheter från 95%-nivån*.

Utbildning var signifikant på 0,001-nivån i alla regressionsmodeller. Olika slutsatser kan dras ur denna insyn, framför allt att *utbildning har en stark positiv effekt på graden av*

liberalism. Denna slutsats stöds också av den bivariata korrelationsanalysen. Även om sambandet inte var starkt, var den ändå signifikant. Utbildningens signifikanta effekt framkommer i alla modeller eftersom de som är högt utbildade är både ekonomiskt liberala och värdeliberala. I korrelationsanalyserna hade variabeln utbildning den starkaste totala effekten då både ekonomisk liberalism och värdeliberalism tas i beaktande och dess effekt var även förhållandevis stark genom alla regressionsmodeller.

Ideologi är en intressant variabel i och med att den 'drar' åt två håll: beroende på åt vilket håll skalan för ideologisk självplacering går, kan den främja antingen ekonomisk liberalism eller värdeliberalism. Ändå verkar *en förflyttning högerut på det politiska spektrumet öka på graden av liberalism*. Medelvärdesanalysen för denna variabel visar att de som placerar sig vänsterut tenderar vara mera värdeliberala, och de som placerar sig högerut tenderar vara mera ekonomiskt liberala. I OLS-modellerna var ideologins inverkan på ekonomisk liberalism betydligt starkare. Ideologisk positionering kan även hänga ihop med graden av utbildning.

En annan tänkbar förklaring till den signifikanta förekomsten av ideologisk självrapportering är att en hög grad av både värdeliberalism och ekonomisk liberalism behövs för att kunna maximera graden av total liberalism.

Vit etnicitet hänger sannolikt till stor del ihop med de signifikantaste variablerna ideologi och utbildning. Tabell 17 nedan påvisar att utav alla de med vit etnicitet har 60,5 % en universitetsutbildning med eller utan examen. Motsvarande andelen bland svarta är 46,2 % och bland latinare 45,8 %. Detta faktum leder till följande slutsats: *eftersom hög utbildning hänger ihop med en hög grad av liberalism, är det föga förvånande att vithet också hänger ihop med liberalism, eftersom vita är den högst utbildade etniciteten*. Denna effekt kvarstår trots att vita är den minst värdeliberala etniciteten.

	Inte genomförd andra stadiets utb.	Genomförd andra stadiets utb.	Universitet, Ingen examen	Universitet, examen
<i>Vit</i>	7,7 %	31,3 %	19,9 %	40,6 %
<i>Latin</i>	15,8 %	27,9 %	24,2 %	21,6 %
<i>Svart</i>	19,0 %	33,5 %	19,5 %	26,7 %

Tabell 17: etnicitet och utbildning

Protestantism och *romersk-katolicism* påvisar tillika en liberal benägenhet. Det finns en större andel liberala respondenter bland protestanter och katoliker jämfört med andra religioner. Det finns flera tänkbara förklaringar till varför detta är fallet. Datamaterialet visar att protestanter är till högre grad mera ekonomiskt liberala än andra religiösa grupper. Katoliker är till högre grad mera värdeliberala än andra religiösa grupper.

Variabel	Protestant	Romersk-katolsk	Ingen Religion (ateist)	Annan religion; inte specificerad
<i>Liberal</i>	59,1 %	54,1 %	41,8 %	44,1 %
<i>Inte liberal</i>	40,9 %	45,9 %	58,2 %	55,9 %

Tabell 18: liberalism och religion

Trots att många variabler inte påvisade en signifikant effekt i regressionsanalyserna betyder det inte att sådana medborgargrupper per automatik är icke-liberala. Det betyder enbart att effekten av dessa variabler i regressionsmodellen inte kvarstår inte under kontroll för andra betydande variabler. Trots det kan man observera bivariata samband genom medelvärdes-, korrelations- och korstabellsanalys.

Den totala fördelningen av liberalism har illustrerats i tabell 19. Den visar att 49 % av alla respondenter kan klassificeras som liberala och att 51 % kan klassificeras som icke-liberala. Trots att utbildning är den variabel med starkaste förklaringskraft, är det naturligtvis inte så att endast högt utbildade är eller kan vara liberala. Således måste övriga grupper och bivariata samband också diskuteras noggrannare för att kunna besvara avhandlingens övergripande forskningsfråga: ”vem är liberal?”.

	Frekvens	Procent
<i>Liberal</i>	966	49,0 %
<i>Inte liberal</i>	1004	51,0 %
<i>Totalt</i>	1970	100 %

Tabell 19: andelen liberala respondenter

I verkligheten är ingen medborgargrupp vara till 100 % liberal. Människor tillhör flera olika medborgargrupper samtidigt samt har de varierande preferenser och bakgrund. Att

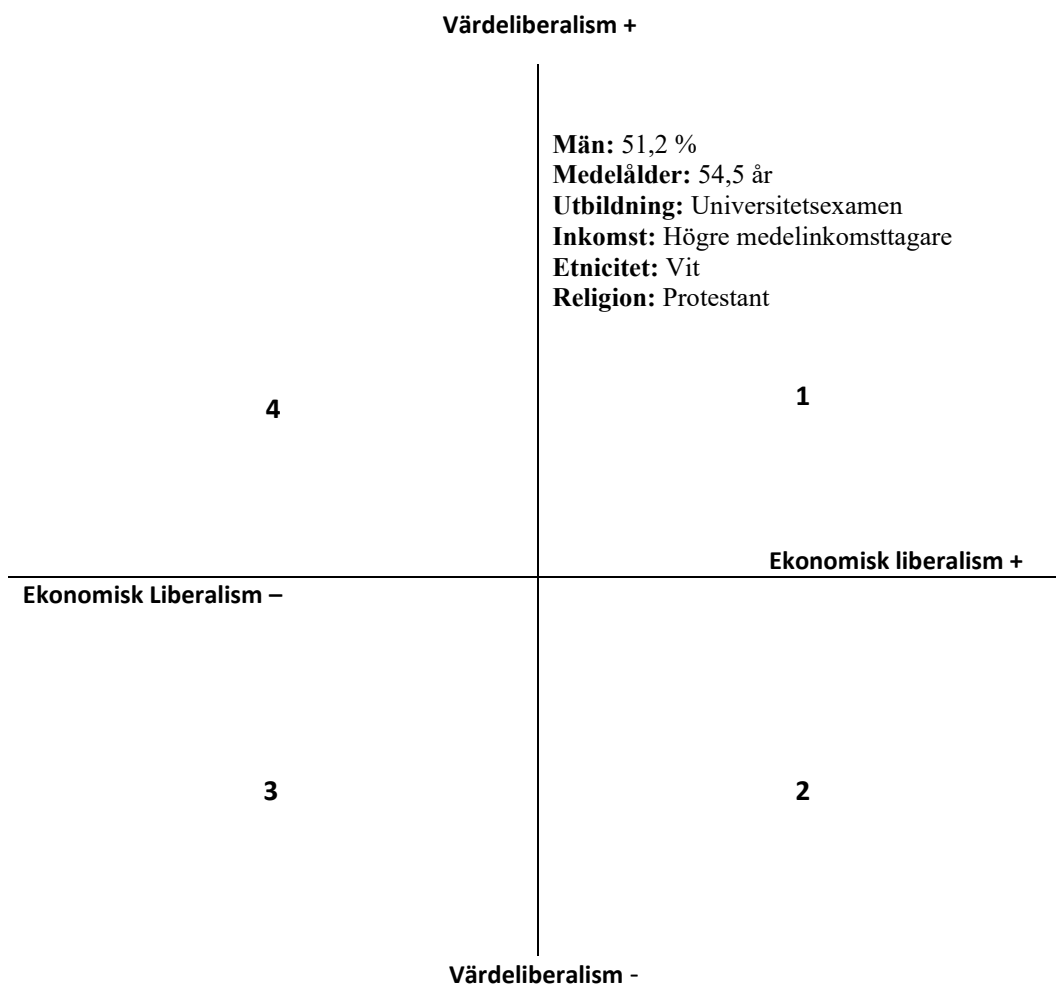
tillhöra en medborgargrupp betyder inte en automatisk fastställning av åsikter och preferenser. Det finns åsiktsöverlappning inom alla medborgargrupper. Som exempel på detta kan nämnas högt utbildade men icke-liberala människor, samt lågt utbildade men mycket liberala människor. Värderingar uppstår på grund av en myriad olika faktorer. Trots detta tyder resultaten på att liberala värderingar är mera förekommande i vissa medborgargrupper. Dessutom tyder resultaten på att liberala värderingar framkallas genom vissa variabler.

Fördelningen mellan liberala och icke-liberala är jämn (tabell 19). Det är ändamålsenligt att diskutera vilka medborgargrupper är mest och minst liberala. Om skillnaderna i medelvärdesanalysen var små, visar korstabellerna (bilaga 1) distinkta skillnader bland olika grupper.

Härnäst presenteras det två grupper:

(1) mest liberala

(2) mest icke-liberala

Figur 4: två dimensioner av liberalism

För att återgå till figur 3 (sid. 34) kan följande påståenden göras med resultaten i hand. Figur 4 (ovan) visar en genomsnittlig liberal individ. Ändå finns det både liberala och icke-liberala individer i alla medborgargrupper. Tabell 19 (sid. 66) visar att 49 % av svarspersonerna kan beskrivas som liberala och således placeras de i kategori 1. De resterande svarspersonerna fördelas mellan de övriga kategorierna.

(1) De mest liberala grupperna är följande, andelen liberala i parentes: Högt utbildade, d.v.s. gått på universitet och tagit ut examen (56,1 %). De med en genomsnittligt högre medelinkomst (56,8 %). Vidare de som placerar sig politiskt till höger (63,2 %). De som tillhör åldersgruppen 50–59 (53,3 %). De som är vita (52,9 %) och de som är män (51,2 %), även om skillnaden mellan män och kvinnor var 2,4 %. Slutligen är protestanter (59,1 %) och katoliker (54,1 %) de mest liberala religiösa gruppen. Med andra ord kunde utifrån datamaterialet man beskriva *en typisk liberal i kategori 1 som en vit 50–59 årig man med hög utbildning som placerar sig på höger sida på den politiska skalan, har höga inkomster och är protestant eller katoliker.*

(2) De mest icke-liberala grupperna är följande, andelen icke liberala i parentes: Kvinnor (53 %), åldersgruppen 18–29 (55,2 %), ingen andra stadiets utbildning (67,7 %), låg inkomst (60,4 %), mycket vänster (65,3 %), Svarta (65,7 %) och ingen religion (58,2 %). *En genomsnittlig icke liberal person i kategori 2, 3 eller 4 kunde utifrån datamaterialet således beskrivas som följande: En lågutbildad 18–29 årig svart kvinna som är mycket vänster som inte tillhör något religiöst samfund.*

	Frekvens	%
Värdeliberal	1730	85 %
Inte värdeliberal	299	15 %
Ekonomiskt liberal	1135	56 %
Inte ekonomiskt liberal	823	44 %

Tabell 20: andelen ekonomiskt liberala och värdeliberala

Tabellen ovan visar fördelningen av värdeliberala och ekonomiskt liberala individer.

Största skillnader bland olika medborgargrupper finns mellan (den gruppen med högre värde nämns först):

- 1) Den största skillnaden finns mellan de som beskriver sig som ”höger” och de som är ”mycket vänster”. Skillnaden i graden av liberalism är 28,5 %.
- 2) De som har universitetsexamen och de som inte genomfört andra stadiets utbildning – skillnaden i graden av liberalism mellan grupperna är 23,8 %. Här syns tydligt hur utbildning påverkar graden av liberalism. Graden av liberalism är ännu lägre för de med endast grundskoleutbildning, men sampelstorleken är inte tillräcklig för att dra definitiva slutsatser.
- 3) Det tredje största intervallet finns mellan protestanter och de som tillhör ett annat religiöst samfund. Skillnaden i graden av liberalism är 17,3 %.
- 4) Den fjärde största skillnaden finns mellan de som har högre medelinkomst och de med låg inkomst. Skillnaden i graden av liberalism är 17,2 %.

- 5) Slutligen fanns det en också en 15,4 % skillnad i graden av liberalism mellan etniskt vita och dem som är etniskt latin
- 6) Inom åldersgrupperna fanns de största skillnaderna mellan 50–59 och 18–29 åringarna – skillnaden är 8,5 %.

Poängen med att jämföra högsta och lägsta värden inom en medborgargrupp är att synliggöra skillnaden mellan olika medborgargrupper. Utifrån ovanstående jämförelse kan man göra vissa slutsatser som bestyrker det som framför allt regressionsanalyserna påvisade. Sambandet mellan utbildning, ideologi och liberalism är iögonfallande. Inom utbildning och ideologisk självplacering finns de största skillnaderna i graden av liberalism av alla variabler.

Skillnader finns också bland de olika inkomstgrupperna. Själva variabeln var mycket nära den lägsta signifikansnivån i regressionsmodellen för liberalism. Skillnader i inkomst är värda att granska noggrannare. Korrelationsanalysen påvisade att det finns ett svagt men positivt samband mellan inkomst och liberalism. Sambandet mellan inkomst och liberalism är inte iögonfallande. Det är svårt att dra slutsatser om inkomstgradens effekt på liberalism trots att det finns ett samband.

5.1.1 Slutsatser

De mest centrala slutsatserna är att utbildning och ideologi är de överlägset viktigaste predikterande variablerna för liberalism. Detta förklaras framför allt av att utbildning är kopplat till båda dimensionerna av liberalism. Hög utbildade tenderar vara mycket ekonomiskt- och värdeliberala. Att ideologisk självrapportering har en såpass stark predikterande effekt på liberalism kan förklaras av den logistiska regressionen. En förskjutning högerut på det ideologiska spektrumet ökar graden av liberalism. I detta fall innebär det att de som är politiskt till höger prioriterar värdeliberalism mera än vad de som är politiskt till vänster prioriterar ekonomisk liberalism. Att detta är fallet får stöd både av korstabellen och tabell 20 som visar en liten men urskiljbar preferens till den politiska högern. Individer längre till höger tenderar vara mera liberala (bilaga 2). Detta innebär att det finns en svag asymmetri i värderingar mellan den politiska högern och vänster. Resultatet beror sannolikt delvis på att ekonomisk liberalism får en större vikt i regressionen p.g.a. värdeliberalismens låga spridning, vilka i sin tur beror på frågor som inte är tillräckligt polariserande.

Det är även en möjlighet att ideologi till en viss grad hänger ihop med utbildning. Med detta avses att högt utbildade har en tydligare bild av det politiska spektrumet och kan därför positionera sig tydligare på ett liberal-konservativt spektrum.

Resultaten tyder på att liberala värderingar är mera förekommande i vissa medborgargrupper. Men som diskuterades i avhandlingens teorikapitel, uppstår värderingar på grund av en myriad olika faktorer. Detta tyder på att liberala värderingar på sätt och vis 'framkallas' genom exponering till vissa variabler eller omständigheter. Detta resonemang är konsekvent med teorier om att värderingar skapas utifrån en samverkan mellan individens personlighet, närkrets och egna aktörskap (Caprara & Cervone: 2000: 243, Caprara & Vecchione, 2013: 27-35, Schwartz, 2016: 122, Johnston, 2018: 219-220).

Framför allt har utbildning en avsevärt positiv effekt på liberalism. Av någon anledning orsakar högre utbildning en ökning i ekonomisk liberalism och värdeliberalism. Vidare kan man resonera kring varför det är så att högt utbildade individer dras till liberalism. En möjlighet är att högt utbildade människor generellt har en bättre position i samhället, och är därför mera säkra i samhället. Därför har de också "råd" att vara *både* värdeliberala och ekonomiskt liberala, m.a.o. liberala. En hög utbildning leder ofta till högre inkomster. Detta kunde tänkas förklara varför utbildning tenderar leda till en ökning i ekonomisk liberalism. En högre inkomst i sin tur ökar möjligheterna för att utbilda sig ytterligare, eller betala för till exempel sina barns utbildning.

Kostnader för högre utbildning i USA kan lätt bli stora för individer med låg inkomst. Newman & O'Brien visar också att tillväxt i ojämlikhet har lett till att särskilt svarta unga män inte utbildar sig i lika hög grad som andra etniciter (Newman & O'Brien, 2011: 17, 71, 85).

Vidare kan utbildning tänkas ha en effekt på ideologisk positionering. Man måste givetvis inte vara utbildad för att ha en politisk åsikt, men utbildning kanske påverkar valet av en politisk ideologi. Dalton (2014) tar upp och länken mellan utbildning och politisk aktivitet. Högt utbildade tenderar vara politiskt aktivare vilket innebär att de exempelvis röstar med en större sannolikhet. Faktorer som till exempel inkomst och utbildning är resursvariabler som underlättar politiskt medverkande. Men politiskt medverkande kan också påverkas av politiska preferenser. Partiskhet och ideologiska positioner utövar inflytande över politiskt beteende. Med partiskhet (*partisanship*) avses benägenheten att

rösta för ”sitt” parti. En tredje faktor som påverkar politiskt medverkande är personliga relationer, kontakter och nätverk. Om man exempelvis känner någon som är politiskt engagerad eller själv tillhör ett parti ökar sannolikheten för politiskt medverkande. Partiidentifikation spelar således också en roll och det kan manifesteras i ideologisk självrapportering. Partiskhet och partiidentifikation ökar på politisk aktivitet samt fungerar centrala värderingar i individuella trossystem. Jacoby (2014) menar att partiidentifikation och ideologi fungerar som grundprinciper för politiska idéer. En individs värderingar förstärker ideologiska distinktioner. Detta förklarar möjligen varför det finns en koppling mellan ideologisk självplacering och graden av liberalism: ideologiska individer påvisar sannolikt en högre grad av ekonomisk liberalism eller värdeliberalism (Dalton, 2014: 16-33, 64-65, 186-187, 193, Jacoby, 2014: 769, Campbell, 2018).

Länken mellan utbildning och socialliberalism har också bekräftats och replikerats i tidigare studier (Houtman & Achterberg Derks, 2016: 77, Weakliem, 2002 i SurrIDGE, 2016: 146). Sambandet mellan ens socioekonomiska status och utbildning gjordes redan innan 1960-talet (Lipset 1959a: 79; Lipset, 1959b: 489). Resultaten får också stöd av studier som visar att högt utbildade, spansktalande, kvinnor och unga är bland annat mera sannolika att stödja liberala immigrationspolicyn (Knoll, 2009: 327, Bohman & Hjerm, 2012: 946-947). Knolls upptäckt ger stöd åt avhandlingsresultaten vilka visade att särskilt kvinnor, spansktalande (latinskt påbrå) och etniska minoriteter tenderar vara mera värdeliberala. Tyvärr var sampelstorlekarna i många fall för små för att kunna dra definitiva slutsatser om religiösa minoriteter. Slutligen har också Christian Welzel (2013) påvisat att det just är högt utbildade som allra mest dras till vad han kallar för ”emancipatoriska värderingar”.

Orsaken till protestantismens och katolicismens positiva inverkan på liberalism är inte entydig. En koppling mellan protestantismens och individualism har gjorts tidigare (Butner, 2016: 234-235, 255, Wilkins-Laflamme, 2016:165-168). Med individualism avses en betoning på personlig autonomi och självuppfyllande. Ytterligare betonar Hofsteds individualism att värderingar ska vara applicerbara universellt (Hofstede, 1980: 170-173). Detta kan tolkas som att det finns en sammanhängande koppling mellan liberalism (politisk styrmekanism) och individualism (psykologisk styrmekanism). Det har visats att protestantismen har en individualistisk komponent som i sin tur är främjande för framkomsten av demokratiska värderingar. Med tanke på att religioner har en

bestående påverkan på kulturell utveckling (Welzel & Inglehart, 2005) verkar det rimligt att protestantismen kunde ha en effekt på förekomsten av särskilda värderingar i ett samhälle. (Lipset, 1959a: 85, Bollen & Jackman, 1985, Welzel & Inglehart 2005:22, 64, 205). Barker och Carman (2000) har i sin tur studerat kopplingen mellan protestantism och ekonomiska doktrin. Författarna visar att protestantism har en positiv inverkan på ekonomisk individualism, m.a.o. ekonomisk liberalism. Andelen protestanter i datamaterialet är 27 %. Den största gruppen (icke) religiösa i datamaterialet är ateister som uppgör 35 % av respondenterna. Om protestantismen de facto har en främjande effekt för liberal individualism, har en 'protestantisk effekt' eventuellt observerats i denna studie. Detta verkar möjligt också i ljuset av att protestanterna uppgör en religiös majoritet i USA.

Angående religioner påvisar regressionsanalyserna att katolicismen främjar värdeliberalism, och att protestantismen främjar ekonomisk liberalism. Knoll (2009) har undersökt sambandet mellan religiositet och socialpolitiska frågor. Han visar att minoritetsreligioner är mera sannolika att stöda en liberal migrationspolicy än etablerade religiösa eliter. Dessa attityder varierar beroende på hur ofta individen besöker gudstjänst eller huruvida man känner någon som är en invandrare (Knoll, 2009: 313-329). Welzel & Inglehart (2005) hävdar att skillnader mellan två religioner minskar när de samexisterar i ett och samma land (Welzel & Inglehart, 2005: 68-73). En liberal katolicism kunde således gynnas av protestantismens varaktighet i USA. Detta kunde förklara förekomsten av katolicism som en signifikant variabel. Det är ingalunda så att katolicismen är en majoritetsreligion

Denna studie hittade inga avgörande bevis för att unga är mera värdeliberala. Visserligen påvisade medelvärdes- och korrelationsanalysen ett svagt samband, men resultat är inte tillräckligt starkt för att dra några slutsatser. Sådana resultat som funnit eller predikerat systematiska skillnader i värdeorienteringar mellan åldersgrupper replikerades således inte i denna studie (Jacoby, 2014, Welzel & Inglehart, 2005, Welzel, 2013, Inglehart, 1977, Inglehart, 2018). Resultaten ger däremot stöd åt Schildkrauts (2018) syn om att unga åldersgruppers liberala tendenser i USA är kopplade till att unga åldersgrupper förhållandevis har högre grad av etnisk diversitet. Mängden unga som identifierar sig med republikaner har varit relativt stabil sedan året 2000.

Syftet med denna studie var att utreda vilka amerikanska medborgargrupper kan klassificeras som liberala. Denna frågeställning reflekteras i avhandlingens titel: ”vem ’är liberal?’”. Denna undersökning har kommit fram till att det finns olika mängd variation i graden av liberalism bland olika medborgargrupper. Vissa variabler har en starkare predikterande effekt på liberalism än andra. Det innebär att vissa medborgargrupper som helhet är mera liberala än andra, fastän det finns individuell variation i grupperna. De mest liberala medborgargrupperna är de som är högst utbildade och ideologiskt ståndaktiga och trofasta, d.v.s. starkt antingen vänster- eller högerorienterade. Total liberalism gynnas aningen mera av en positionering till höger på det politiska spektrumet. Samtidigt bör det påpekas att skillnaden mellan höger- och vänsterns preferenser till liberalism delvis beror på diskrepansen i fördelningen av ekonomisk liberalism och värdeliberalism. Vidare tyder resultaten på att protestantismen eventuellt är besatt av en inneboende liberalism. Däremot påverkades katolicismens relativa signifikans av att det är en minoritetsreligion.

5.2 Studiens begränsningar

En av de största utmaningarna i denna studie var att försöka skapa ett funktionellt mått för liberalism. Trots att den totala fördelningen mellan liberala och icke-liberala är rätt jämn, kan man fråga sig varför resultaten anger att de flesta medborgargrupper är mycket värdeliberala. Visserligen kan det förefalla sig att detta motsvarar verkligheten, men det är sannolikt att andelen värdeliberala är för stor.

Sedan år 2010 har andelen självrapporterade konservativa väljare fluktuerat mellan 30-35 % och den motsvarande andelen liberala mellan 20-25 % (Campbell, 2018: 67-71). Förvisso kan man argumentera för att det finns en skillnad mellan värdeliberal och liberal i amerikansk mening, men diskrepansen är onekligen för stor. Detta beror sannolikt på att de frågor som uppgör indexet för värdeliberalism till sin natur eventuellt inte i dagens amerikanska samhälle mera anses kontroversiella, eller också att de inte mäter värdeliberalism tillräckligt mångsidigt. Detta kan delvis bero på att stigman kring de frågor som användes för indexet betydligt minskat i samhället. Att det amerikanska medborgarsamhället gått i en mera liberal riktning i vissa centrala moraliska frågor har visats av Morini (2017). Detta inkluderar bland annat människors åsikter om ogifta och

homosexuella par; två variabler som var med och uppgjorde det värdeliberala indexet (Morini, 2017: 9-12).

	Frekvens	%
Värdeliberal	1730	85 %
Inte värdeliberal	299	15 %
Ekonomiskt liberal	1135	56 %
Inte ekonomiskt liberal	823	44 %

Tabell 20: andelen ekonomiskt liberala och värdeliberala

Samtidigt skulle en annan uppsättning frågor ha kunnat skapat en större distribution av värdeliberalism. Flera av de utvalda frågorna tvingade respondenten att ta ställning till hur han/hon skulle förhålla sig till att ha människor med olika attribut som granne. Det är sannolikt att ett annat frågebatteri skulle ha utgett annorlunda resultat beroende på de frågor som respondenterna tvingas ta ställning till. Frågor som till exempel mäter attityder om abort, sex före äktenskap, skilsmässa, rätten att bära handvapen, dödsstraff, respekt för traditionella värderingar, marijuana, eutanasi och prostitution är andra tänkbara variabler som i vissa fall är mera kontroversiella eller polariserande än det frågebatteriet som utnyttjades i denna studie. Sådana frågor – som också mäter värdeliberalism – skulle tvinga respondenten att ange en annorlunda moraletisk ståndpunkt än de frågor som användes i denna studie.

Resultatet av ett annat frågebatteri skulle sannolikt också ge en större spridning av värdeliberalism bland respondenterna. Båda frågebatterierna skulle visserligen vara mått på värdeliberalism, men skulle mäta olika dimensioner av det. Det är utmanande att få med alla sådana variabler som förmodligen kunde tänkas mäta värdeliberalism, och huruvida sådana variabler verkligen skulle mäta värdeliberalism är åtminstone delvis subjektivt. Det är inte enkelt att försöka ”kvantifiera” eller operationalisera en ideologi. Denna poäng förstärks av de som hävdar att ideologier inte är fastslagna ramverk, utan är obestämda och annorlunda beroende på tid och rum. Hur som helst är detta en aspekt av undersökningen som måste diskuteras, eftersom studien annars riskerar ge läsaren en för snäv bild eller karakterisering av vad särskilt värdeliberalism innebär.

Problemet är inte att själva frågorna i sig självt är dåliga – men de är eventuellt inte tillräckligt polariserande för att ge meningsfulla resultat gällande amerikanska medborgargrupperns värdeliberala eller socialpolitiska inklinationer. Detta leder till en snäv fördelning i graden av värdeliberalism. Problemet med en snäv distribution blir uppenbar då analyserna genomförs: utfallen blir svaga. Detta var tydligt i korrelations- och medelvärdesanalyserna, men också i regressionsmodellen för värdeliberalism.

Trots detta säger resultaten någonting om liberalism bland amerikanska medborgargrupper, nämligen att graden av värdeliberalism i landet är mycket hög mätt med de frågor som uppgjorde indexet i denna studie. Att frågorna var ställda i form av ”vem man kan tänka sig att ha som granne”, tyder på att de flesta amerikanska medborgare är toleranta och öppna till att ha en stor variation av olika typer av människor som grannar.

Som förväntat fick inga medborgargrupper med tillräcklig sampelstorlek i medelvärdesanalysen högsta eller lägsta värden på ekonomisk liberalism och värdeliberalism. Det är anmärkningsvärt att största delen av variationen fanns mellan 0,30–1 på den värdeliberala skalan, och mellan 2,2 - 4,3 på den ekonomiskt liberala skalan. Detta visar att distributionen kring värdeliberalism är betydligt mindre än kring ekonomisk liberalism. Denna skillnad i distributionen mellan skalorna tyder på att det finns större skillnader bland olika medborgargrupper då det gäller de ekonomiska frågeställningarna. Denna verklighet stämmer inte enligt de forskare som är sakkunniga inom amerikansk väljarundersökning. Snarare finns det stora sociala och ekonomiska klyftor i väljarkåren, och de brukar lumpas ihop på en enkel liberal-konservativ axel (Campbell, 2018, Jacoby, 2014, Abramowitz & Webster, 2018, Johnston, 2018).

Samma problematik som gäller det värdeliberala indexet sträcker sig delvis över till försöket att mäta ekonomisk liberalism. Visserligen påvisar den större distributionen redan att det ekonomiska indexet fungerade bättre. Dess frågor fångade upp vissa delar av ekonomisk individualism, men utelämnade andra. Statligt mot privat ägande av företag, och huruvida konkurrens är bra eller dåligt fångar väl upp en dimension av ekonomisk liberalism, eftersom dessa två frågor så tydligt tvingar dem att ta ställning till konkurrens och statligt ägande. Den tredje frågans påstående: ”hårt arbete ger framgång” är ett bra tillägg till de två andra frågorna då den kan påstås mäta den individuella insatsens betydelse till framgång i livet: något som betonas av ekonomiska

individualister. En medelvärdesanalys visar också att individer som är mera ekonomiskt liberala oftare höll med påståendet än de individer som inte var ekonomiskt liberala.

Ytterligare är den värdeliberala regressionsmodellens förklaringsgrad förhållandevis svag, endast 7,5 % jämfört med regressionsmodellen för ekonomisk liberalism vars förklaringsgrad var 16,3 %. Variationen i frågorna var inte tillräckligt stor och det kan resoneras att själva frågorna inte heller var optimala för att fånga upp sådana värderingar som kan klassas som liberala.

En ytterligare förklaring till att de flesta medborgargrupper är väldigt värdeliberala är att en del av grupperna som medverkat i enkäten är överrepresenterade. Man kunde tänka sig att en viktning av svaren skulle ha motverkat effekten av överrepresentation från en medborgargrupp. Detta gäller framför allt olika etniciteter, samt inkomst- och utbildningsgrupper. Trots att till exempel utbildningsgrupperna är något ojämnt distribuerade (57,5% till de två högsta kategorierna med universitetsutbildning) kan denna siffra ändå anses motsvara verkligheten. Data från American National Election Survey (ANES) bekräftar att andelen människor med universitetsstudier med eller utan examen har varit 59 % och 62 % under opinionsundersökningar år 2012 och 2016. Samtidigt är studiens population representativ av verkligheten, problematiken handlar snarast om otillräckliga sampelstorlekar. Med de operationaliseringar som användes i studien är 49,0 % av respondenterna liberala och 51,0 % inte liberala. Det är heller inte ett orimligt resultat med tanke på att distributionen mellan liberaler och konservativa i USA är väldigt jämn (Campbell, 2018).

5.2.1 Reliabilitet och validitet

På grund av den snäva distributionen i värdeliberalism kan man delvis ifrågasätta validiteten i dimensionen som använts för att mäta åtminstone värdeliberalism. I första hand kan kritiken i sådant fall riktas mot det faktum att flera variabler borde inkluderas för att ge en mera övergripande bild över värdeliberalism. För det andra var det eventuellt problematiskt hur de frågor som användes för att skapa indexet i enkäten var ställda. Frågor gällande huruvida man vill ha en viss typ av person som granne tvingar inte respondenten att ta *direkt* ställning vad han/hon i själva verket *anser* om en sådan medborgargrupp. Till exempel kan en respondent motsätta sig immigration, men kunde ändå tänka sig ha en immigrant som granne. Detta resonemang kan tillämpas på alla

frågor som användes för sammanställningen av det värdeliberala indexet. Trots dess brister, var indexet ett mått på värdeliberalism då variablerna rimligtvis kan argumenteras ha mätt olika attribut av samma dimension (Halvarson, 1992: 40). De variabler som byggde upp undersökningens index påvisade samvariation (*cronbach's alfa*) och kan rimligen hävdas mäta två dimensioner av liberalism, d.v.s. ekonomisk liberalism och värdeliberalism. Enbart en snäv distribution (i värdeliberalism) betyder inte att resultaten är ogiltiga, utan endast att det är så ett representativt sampel av en population förhåller sig till de frågor ställdes i WVS-enkäten från 2012 som användes i denna studie för att mäta liberalism. Studiens validitet förstärks ytterligare tack vare avsaknaden av multikollinearitet. Test på multikollinearitet i OLS-regressionsmodellerna indikerade att de oberoende variablerna inte samvarierar. Bristen på samvariation överförs rimligen över till den logistiska regressionsmodellen.

Vidare ökar reliabiliteten av den tydliga och logiska kopplingen mellan olika resultat och de metoder som användes – de valda metoderna lämpade sig väl för denna typ av undersökning. Det finns en minskad risk för slumpmässig variation i och med att flera frågor använts för att skapa undersökningens index. Dessutom var undersökningens utfall logiska. Till exempel var det förväntat att värdeliberala respondenter skulle positionera sig till vänster på skalan av ideologisk självplacering medan ekonomiskt liberala respondenter positionerade sig till höger. Det finns inga märkliga samband som kunde bero på exempelvis mät- eller slarvfel. Det faktum att studien replikerar tidigare resultat inom ämnesområdet ökar på reliabiliteten. Avsaknaden av multikollinearitet förstärker även resultatens reliabilitet. Med andra ord är graden av samvariation mellan de oberoende variablerna låg. Detta är önskvärt eftersom poängen med regressionsanalys är att mäta den oberoende variabelns effekt på den beroende variabeln. Däremot finns det en tillräckligt stark samvariation mellan de frågor som bygger upp avhandlingens beroende variabler. Risker för fel i datamaterialet är små på grund av att World Values Survey, vars datamaterial användes i denna studie är en välkänd och pålitlig organisation som gjort surveyundersökningar sedan år 1981.

5.3 Diskussion

Undersökningens övergripande forskningsfråga reflekteras i avhandlingens titel: ”Vem är liberal?”. Vissa medborgargrupper är mera liberala än andra. De medborgargrupper med mest liberala är bland: (1) etniskt vita män som är högt utbildade och har (2) en högre medelinkomst. Vidare de som (3) placerar sig till höger tillhör (4) åldersgruppen 50–59 och tillhör till den protestantiska eller katolska kyrkan. Vissa variabler är – av olika anledningar – mera främjande för liberalism än andra. Den centrala slutsatsen är att utbildning och ideologisk självuppfattningen har en positiv och främjande effekt på liberalism. Resultaten tyder på att liberala värderingar är mera vanligt förekommande i vissa medborgargrupper. Medborgargrupper är trots detta liberala i varierande grad, och ingen grupp är fullständigt liberal eller fullständigt icke-liberal. Det finns överlappning mellan medborgargrupperna eftersom en individ kan tillhöra flera medborgargrupper samtidigt. Detta är en orsak till att särskilt lyfta fram utbildningens positiva effekt på liberalism. Väljer man att endast se på graden av ekonomisk liberalism eller värdeliberalism är det andra medborgargrupper som lyfts fram.

Studien lyckades replikera tidigare resultat som påvisar att det finns en koppling mellan utbildning och liberala värderingar. Studien bekräftar också att det finns signifikanta skillnader i olika medborgargruppernas värdeorienteringar. I undersökningen hittades inte avgörande bevis till att det finns ett samband mellan ålder och värdeliberalism. Resultaten indikerar att så är fallet, men sambanden är för svaga för att göra en absolut slutsats om detta. Vidare understöds synen om USA som ett polariserat land i denna studie. Detta framkommer i den jämna fördelningen av andelen liberala och icke liberala respondenter i studien.

Slutligen är det möjligt att utveckla måttet på liberalism som användes i denna studie. Detta kan göras genom att använda flera frågor som både mäter ekonomisk liberalism och värdeliberalism. Vidare vore det intressant att använda samma metodologiska tillvägagångssätt (men med nya frågor) för att skapa ett mera robust mått för total liberalism. Det samma kunde till exempel göras för konservatism för att genomföra en komparativ undersökning.

Litteratur

Abramowitz, A.I., & Saunders, K.L. (2008): *Is Polarization a Myth?* The Journal of Politics, Vol. 70, No 2, pp. 542-555.

Abramowitz, A.I., & Webster, S.W. (2018): *Negative Partisanship: Why Americans Dislike Parties but Behave Like Rabid Partisans.* Political Psychology, Vol 39, pp. 119-135.

Adorno, Theodore W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D. J., & Sanford, R. N. (1950): *The Authoritarian Personality.* New York: Harper

Allardt, E., & Rokkan, S. (1970): *Mass Politics: Studies in Political Sociology.* The Free Press, New York. Collier-Macmillan Limited, London.

Alexander, J. (2015): *The Major Ideologies of Liberalism, Socialism and Conservatism.* *Political Studies: 2015 VOL 63, 980–994.*

Barker, D., & Carman, C. (2000): *The Spirit of Capitalism? Religious Doctrine, Values, and Economic Attitude Constructs.* Political Behavior, Vol. 22, No. 1, 2000.

Beckman, L., & Mörkenstam, U., eds. (2009): *Politisk Teori.* Upplaga 1:2. Liber AB, Sahara Printing.

Beckman, L. (2009): *Jämlikhet.* In: Beckman & Mörkenstam., red. *Politisk Teori*, pp. 37-53. Upplaga 1:2. Liber AB, Sahara Printing.

Berry, J.M. (1999): *The New Liberalism: The Rising Power of Citizen Groups.* Brookings Institution Press. Washington, D.C.: Brookings, 1999.

Bohman, A., & Hjerm, M. (2013): *How the Religious Context Affects the Relationship Between Religiosity and Attitudes Towards Immigration.* Ethnic and Racial Studies. Vol. 37 (2014, Iss. 6, pp. 937-957.

Bollen, K.A., & Jackman, R.W. (1985): *Political Democracy and the Size of Distribution of Income.* American Sociological Review (1985), Vol. 50, No. 4, pp. 438-457.

Brasser-Pereira, L.C. (2017): *The Two Forms of Capitalism: Developmentalism and Economic Liberalism.* Brazilian Journal of Political Economy, vol 37 (4), pp 680-703.

- Butner, G., Jr. (2016): *Reformed Theology and the Question of Protestant Individualism*. *Journal of Reformed Theology* 10, pp. 234-256.
- Campbell, J.E. (2018): *Polarized: Making Sense of a Divided America*. Princeton University Press.
- Capaldi, N. (1990): *Liberal values vs. Liberal Social Philosophy*. *Philosophy and Theology* 1990, Vol.4 (3), pp.283-296
- Caprara G.V. & Cervone, D. (2000): *Personality: Determinants, Dynamics, and Potentials*. Cambridge University Press.
- Caprara G.V., & Vecchione, M. (2013): *Personality Approaches to Political Behavior* in Huddy, L., & Sears, D., & Levy, J. (2013): *The Oxford Handbook of Political Psychology*. 2nd edition. Oxford University Press.
- Carmines, E., & Ensley, M., & Wagner, M. (2012): *Who Fits the Left-Right Divide? Partisan Polarization in the American Electorate*. *American Behavioral Scientist*. 56 (12) 1631-1653.
- Connolly, W. (1983): *The Terms for Political Discourse*. 2nd edition. Oxford: Martin Robinson.
- Conover Johnston P., & Feldman S. (1981): *The Origins and Meaning of Liberal/Conservative Self-Identifications*. *American Journal of Political Science*, Vol. 25, No. 4, pp. 617-645.
- Dalton, R. (2014): *Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Societies*. SAGE Publications. 6ed.
- Dalton, R. (2000): *Citizen Attitudes and Political Behaviour*. *Comparative Political Studies*, Vol. 33 No. 6/7, August/September 2000 912-940. Sage Publications.
- Dworkin, R. (1977): *Taking Rights Seriously*. London: Duckworth.
- Eccleshall, R., & Finlayson, A., & Geoghegan, V., & Kenny, M., & Lloyd, M., & MacKenzie, I., & Wilford, R. (2003): *Political ideologies. An introduction*. Third edition. Routledge.
- Eccleshall, R. (2003): *Liberalism*. In: Eccleshall et al., eds. *Political ideologies. An introduction*. Third edition, pp 17-45. Routledge.

- Eklund, K. (2007): *Vår Ekonomi: En Introduktion till Samhällsekonomin*. Elfte upplagan, andra tryckningen. Norstedts Akademiska Förlag.
- Flanagan, S., & Lee, A.R. (2003): *The New Politics, Culture Wars, and The Authoritarian-Libertarian Value Change in Advanced Industrial Democracies*. *Comparative Political Studies* vol. 36:235-70. Issue 3.
- Freeden, M. (1996): *Ideologies and Political Theory: A Conceptual Approach*. Oxford University Press, UK.
- Geoghegan, V. (2003): *Socialism*. In: Eccleshall, et al., eds. *Political Ideologies. An Introduction*. Third Edition. Routledge. S. 74–96
- Grönlund, K., & Wass, H. eds. (2015): *Poliittisen Osallistumisen Eriytyminen: Eduskuntavaalitutkimus 2015*.
- Halvorsen, K. (1992): *Samhällsvetenskaplig metod*. Studentlitteratur.
- Heywood, A. (1998): *Political Ideologies: An Introduction*, 2nd ed. London: Macmillan.
- Hetherington, M.J., & Weiler, J.D. (2009): *Authoritarianism and Polarization in American Politics*. Cambridge University Press.
- Hobhouse, L.T. (1900): *Liberalism*. Oxford University Press
- Hofstede, G. (1980): *Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values*. Abridged Edition. Sage Publications.
- Houtman, D., & Achterberg, P., Derks, A. (2009): *Farewell to the Leftist Working Class*. Transaction Press.
- Inglehart, R. (1977): *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton University Press.
- Inglehart, R. (2018): *Cultural Evolution: People's Motivations Are Changing and Reshaping the World*. Cambridge University Press.
- Inglehart, R., & Welzel, C. (2009): *How Development Leads to Democracy, What We Know About Modernization*. *Foreign Affairs*, March/April 2009 issue.
- Jacoby, W. (2014): *Is There a Culture War? Conflicting Value Structures in American Public Opinion*. *American Political Science Review* Vol. 108, No. 4.

- Johnston, C. (2018): *Authoritarianism, Affective Polarization, and Economic Ideology*.
- Knoll, B. (2009): "And Who Is My Neighbor?" *Religion and Immigration Policy Attitudes*. *Journal for the Scientific Study of Religion*. June 2009. Vol. 48 (2), pp. 313-331.
- Kriesi, H., & Grande, E. & Lachat, R., & Dolezal, M., & Bornschier, S., & Frey, T. (2006): *Globalization and the Transformation of the National Political Space: Six European Countries Compared*. *European Journal of Political Research* 45: 921–956.
- Lantz, B. (2014): *Den Statistiska Undersökningen: Grundläggande Metodik och Typiska Problem*. Studentlitteratur.
- Larsson, R. (2014): *Politiska Ideologier i Vår Tid*. Upplaga 8:2. Studentlitteratur AB, Lund.
- Lipset, S. (1959a): *Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy*. *The American Political Science Review*, Vol.53 (1), pp. 69-105
- Lipset, S. (1959b): *Democracy and Working-Class Authoritarianism*. *American Sociological Review*, Vol 24, No. 4, pp. 482-501.
- Lipset, S. (1970): *Political Cleavages in "Developed" and "Emerging" Polities*. In: Allardt, E., & Rokkan, S. (1970): *Mass Politics: Studies in Political Sociology*. The Free Press, New York. Collier-Macmillan Limited, London. S. 23-44.
- Lundström, M. (2009) *Demokrati*. In: Beckman & Mörkenstam., red. *Politisk Teori*, pp. 14-36. Upplaga 1:2. Liber AB, Sahara Printing.
- MacKenzie, I. (2003): *The Idea of Ideology*. In: Eccleshall, et al., eds. *Political Ideologies. An Introduction*. Third Edition. Routledge. S. 1-16.
- Midi, H., Sarkar, S.K., Rana, S. (2010): *Collinearity Diagnostics of Binary Logistic Regression Model*. *Journal of Interdisciplinary Mathematics* (2010), Vol. 13 (3), pp. 253-267.
- Morini, M. (2017): *Same-Sex Marriage and Other Moral Taboos: Cultural Acceptances, Change in American Public Opinion and the Evidence from the Opinion Polls*. *European Journal of American Studies*, 11-3 | 2017.

Newman, K.S., & O'Brien, R.L. (2011): *Taxing the Poor: Doing Damage to the Truly Disadvantaged*. University of California Press.

Näsström, S. (2009): *Frihet*. In: Beckman & Mörkenstam., red. *Politisk Teori*, pp. 74-93. Upplaga 1:2. Liber AB, Sahara Printing.

Pollock, P. (2012): *The Essentials of Political Analysis*. CQ Press cop, 4th edition.

Reinikainen, J. (2009): *Rättvisa*. In: Beckman & Mörkenstam., red. *Politisk Teori*, pp. 54-73. Upplaga 1:2. Liber AB, Sahara Printing.

Roberts, P. & Sutch, P (2016): *Politiskt tänkande: en introduktion*. Upplaga 2:1. Studentlitteratur AB, Lund.

Schier, S., & Eberly, T. (2012): *The New American Political System: Popular Discontent and Professional Government*. The Forum: Vol. 10, Iss. 2, Article 9.

Schildkraut, D.J. (2018): *Young People in the American Electorate*. The Journal of Race, Ethnicity, and Politics, 03/2018, Vol. 3 (1), pp. 77-80.

Schwartz, S. (2016): *Value Priorities and Behavior: Applying a Theory of Integrated Value Systems*. Psicodebate, Vol.2, pp.119-144.

Smith, T.W. (1990): *Liberal and Conservative Trends in the United States Since World War II*. The Public Opinion Quarterly, Vol. 54, No. 4., pp. 479-507.

Surridge, P. (2016): *Education and Liberalism: Pursuing the Link*. Oxford Review of Education, Vol. 42. No 2: 146-164.

Thomassen, J. (2012): *The Blind Corner of Political Representation*. Representation, 48:1, 13-27.

Welzel, C., & Inglehart, R. (2005): *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*. Cambridge University Press.

Welzel, C., & Inglehart, R. (2005b): *Liberalism, Postmaterialism and the Growth of Freedom*. International Review of Sociology, Vol. 15 (1), pp. 81-108.

Welzel, C. (2013): *Freedom Rising: Human Empowerment and the Quest for Emancipation*. Cambridge University Press.

Westinen, J., & Kestilä-Kekkonen, E., & Tiihonen, A. (2015): *Äänestäjät Arvo ja Asenneulottuvuuksilla*. In: Grönlund, K., & Wass, H., RED. *Poliittisen Osallistumisen Eriytyminen: Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Kap 13, pp. 273-297.

Wilkins-Laflamme, S. (2016): *Protestant and Catholic Distinctions in Secularization*. *Journal of Contemporary Religion*, 31:2, 165-180

Zaller, J.R. (1992): *The Nature and Origins of Mass Opinion*. Cambridge University Press.

Zschirnt, S. (2010): *The Origins & Meaning of Liberal/Conservative Self-Identifications Revisited*. *Political Behavior* (2011), 33: 685-701

E-källor

<https://electionstudies.org/resources/anes-guide/top-tables/?id=4> – ANES, utbildnings graf, hämtad 09.04.2020

www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp - WVS hemsida

Bilagor

Bilaga 1: korstabell

Variabel		Liberal	Inte liberal	Totalt (N)
Kön	Man	51,2 %	48,8 %	953
	Kvinna	47,0 %	53,0 %	1018
				= 1971
Ålder	18–29	44,8 %	55,2 %	393
	30–39	45,9 %	54,1 %	305
	40–49	46,5 %	53,5 %	331
	50–59	53,3 %	46,7 %	415
	60–69	52,8 %	47,2 %	326
	70–79	53,1 %	46,9 %	145
	80–93	52,7 %	47,3 %	55
Utbildning	Ingen formell utbildning	7,7 %	92,3 %	13
	Grundskola	36,8 %	63,2 %	19
	Inte genomförd andra stadiets utbildning	32,3 %	67,7 %	192
	Andra stadiets utbildning	45,0 %	55,0 %	606
	Universitet, utan examen	51,9 %	48,1 %	397
	Universitet, med examen	56,1 %	43,9 %	743

Bilaga 2: korstabell

Variabel		Liberal	Inte liberal	Totalt (N)
Inkomst	Låg inkomst	39,6 %	60,4 %	212
	Lägre medelinkomst	52,0 %	48,0 %	504
	Medelinkomst	48,1 %	51,9 %	771
	Högre medelinkomst	56,8 %	43,2 %	421
	Hög inkomst	47,4 %	52,6 %	38
				= 1946
Ideologi	Mycket vänster	34,7 %	65,3 %	101
	Vänster	45,9 %	54,1 %	281
	Center	44,1 %	55,9 %	976
	Höger	63,2 %	36,8 %	356
	Mycket Höger	60,0 %	40,0 %	215
				= 1929
Etnicitet	Vit	52,9 %	47,1 %	1460
	Svart	34,3 %	65,7 %	215
	Latin	37,5 %	62,5 %	176
				= 1852
Religion	Ingen religion	41,8 %	58,2 %	661
	Protestant	59,1 %	40,9 %	511
	Romersk katolsk	54,1 %	45,9 %	403
	Annan inte specificerad	44,1 %	55,9 %	313
				= 1888